

Médiá a polarizácia v Európe: Stratégie pre miestnych odborníkov na riešenie problematického spravodajstva

Autori: **Kelsey Bjornsgaard** a **Simeon Dukić**, externí odborníci siete RAN

Radicalisation Awareness Network

Practitioners

Médiá a polarizácia v Európe: Stratégie pre miestnych odborníkov na riešenie problematického spravodajstva

PRÁVNE OZNÁMENIE

Tento dokument bol vypracovaný pre Európsku komisiu, ale odráža názory iba jeho autorov a Európska komisia nenesie zodpovednosť za žiadne dôsledky vyplývajúce z opakovaného použitia tejto publikácie. Ďalšie informácie o Európskej únii sú k dispozícii na internete (<http://www.europa.eu>).

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2023

© Európska únia, 2023

Zásady opakovaného použitia dokumentov Európskej komisie sú implementované na základe rozhodnutia Komisie 2011/833/EÚ z 12. decembra 2011 o opakovanom použití dokumentov Komisie (Ú. v. L 330, 14. 12. 2011, s. 39). Pokiaľ nie je uvedené inak, opakované použitie tohto dokumentu je oprávnené na základe medzinárodnej verzie licencie Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použitie je povolené za predpokladu, že sa pri ňom vhodným spôsobom uvedie meno autora a všetky zmeny budú náležite označené.

V prípade použitia alebo reprodukcie prvkov, ktoré nie sú vo vlastníctve Európskej únie, bude potrebné o povolenie požiadať priamo príslušných vlastníkov autorských práv.

Médiá prešli pod vplyvom technologických, ekonomických, sociálnych a politických síl dramatickou transformáciou. Na začiatku nového tisícročia prevládal optimizmus v súvislosti s potenciálnymi demokratizačnými zmenami v médiách, ktoré poskytli používateľom väčší prístup a moc. Po viac ako 20 rokoch však štvrtý pilier demokracie trpí dezinformáciami, populizmom, fragmentáciou, nedôverou a vyčerpanosťou spotrebiteľov. Môžu médiá v dôsledku následných kríz podnecovať polarizáciu a extrémizmus v Európe? Tento dokument skúma, akú úlohu zohrávajú médiá pri podpore polarizácie a extrémizmu a zaoberá sa tým, ako môžu miestni odborníci reagovať začlenením stratégie zameranej na médiá do svojich plánov na prevenciu a boj proti násilnému extrémizmu.

Úvod

Médiá alebo spravodajské médiá zahŕňajú „tradičné médiá“ – tlač, rádio a televízia – a „nové médiá“ uverejňované online prostredníctvom webových stránok, mobilných aplikácií a sociálnych médií. Bez ohľadu na to, akú majú médiá formu, predstavujú dôležitú súčasť informačného prostredia a sú do značnej miery zodpovedné za formulovanie politických a sociálnych problémov a za informovanie verejnosti o najdôležitejších udalostiach, pričom v rámci tohto procesu často formujú chápanie najdôležitejších problémov. Skutočnosť, kde niekto získava informácie, môže preto významne ovplyvniť jeho chápanie udalostí a vnímanie spoločnosti. Médiá disponujú veľkým vplyvom, takže vzhľadom na to, že mediálny priestor je čoraz roztrieštenejší a dezinformácie čoraz rozšírenejšie, je veľmi dôležité preskúmať úlohu, ktorú môžu médiá zohrávať pri podpore polarizácie, populizmu a extrémizmu v Európe, a tiež zvážiť, čo s tým môžu urobiť politickí činitelia a odborníci.

Polarizáciu možno definovať ako rozbiehavosť názorov k protichodným ideologickým extrémom, pričom možno hovoriť o stave bytia aj o procese v priebehu času.¹ Možno ju chápať aj ako správanie, ktoré opisuje, ako sa členovia skupiny zblížujú v súvislosti s konkrétnou činnosťou, ako je sledovanie konkrétneho spravodajského kanála.² Polarizácia vedie k tomu, že ľudia pristupujú ku komplexným sociálnym problémom „čiernobielo“ a sú v príkrom rozpore a konflikte s tými, ktorí majú odlišné názory ako oni. Tieto konflikty sa líšia od bežných nezhôd, pri ktorých ľudia predkladajú a zastávajú rôzne názory, a nemali by sa s nimi zamieňať. Diskusia o dôležitých problémoch je prospešná, avšak „odcudzovanie“ skupín, ktoré zastávajú opačné názory (trend, ktorý možno často pozorovať v polarizovanom prostredí), bráni zmysluplnej diskusii v demokratickom prostredí.

Polarizácia spôsobuje výrazné rozpory v spoločnosti, ktoré môžu – aj keď nie vždy – vytvárať priaznivé prostredie pre vznik extrémistických ideológií a hnutí.³ Extrémizmus sa priživuje na polarizácii, pretože sa snaží šíriť názorový systém založený na nadradenosti a boji medzi „vnútornou skupinou“ založenou na identite a „vonkajšou skupinou“, ktorý je formulovaný ako „my proti nim“.⁴ V tomto boji sú tí „druhí“ často dehumanizovaní. Spája sa to s povýšeneckými a nenávisťnými názormi a činmi.⁵

Mnohí ľudia, ktorí sa hlásia k extrémistickým ideológiám, nepodporujú používanie násilia. Tí, ktorí ho podporujú, však predstavujú bezprostrednú hrozbu pre bezpečnosť a ochranu komunit, zatiaľ čo tí, ktorí ho nepodporujú, môžu prispieť k ďalšiemu štiepeniu spoločenskej súdržnosti. Aj keď teda polarizácia a (násilný) extrémizmus predstavujú samostatné fenomény, sú prepojené, a preto by malo byť riešenie polarizácie prioritou odborníkov pracujúcich na posilnení bezpečnosti a opätovnom potvrdení dodržiavania ľudských práv a demokratických hodnôt.

Úloha, ktorú zohrávajú médiá v tomto kontexte, nie je úplne jasná. Je cítiť, že Európa sa sociálne a politicky viac polarizuje. Odrážajú však médiá len polarizovanejší svet, alebo tento trend aktívne zhoršujú? Pri informovaní o polarizovanej politike a politikoch existuje riziko, že médiá prispievajú k určitej **polarizácii zhora nadol**. Hoci **polarizácia elít** – polarizované politické prostredie charakterizované vzdáľovaním sa ideológií medzi stranami a zvyšovaním homogenity v stranách – nemusí nevyhnutne znamenať polarizáciu spoločnosti, ukázalo sa, že má vplyv na formovanie verejnej mienky alebo **masovú polarizáciu**.⁶ To znamená, že informovaním o polarizovanej politike alebo problémoch môžu médiá prispievať k šíreniu a posilňovaniu polarizujúcich postojov.

¹ Pozrite si DiMaggio a kol. (1996).

² Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

³ Pozrite si McNeil-Willson a kol. (2019).

⁴ Pozrite si Berger (2018).

⁵ Pozrite si Berger (2018).

⁶ Pozrite si Druckman a kol. (2013).

Napriek tomuto potenciálu pretvoriť polarizáciu elít na masovú polarizáciu súčasný výskum **neukazuje**, že by mali mainstreamové médiá významný polarizačný vplyv. To nemusí nevyhnutne znamenať, že médiá nemajú žiadny vplyv. Skôr to naznačuje, že chýba výskum a že existujúce štúdie nepreukazujú silnú koreláciu, nehovoriac o akejkolvek príčinnej súvislosti, pokiaľ ide o médiá, ktoré podnecujú šírenie polarizovaných názorov. Väčšiu obavu vzbudzuje úloha, ktorú zohrávajú okrajové platformy alternatívnych médií pri **polarizácii zdola nahor**, a to najmä preto, že mainstreamové médiá, ktoré sú významným spojencom v boji proti polarizácii, sú ohrozené zmenami v mediálnom priestore a krízou dôvery, finančnej životaschopnosti a záujmu.

Táto správa sa bude zaoberať aspektmi médií, ktoré môžu prispievať k polarizácii, súčasnou dynamikou spotreby spravodajských médií v Európe, trendmi ovplyvňujúcimi túto dynamiku a prístupmi, ktoré by odborníci mohli prijať s cieľom navrhnuť účinné reakcie.

Najdôležitejšie zistenia

1. **Existuje len málo dôkazov o tom, že by médiá podnecovali polarizáciu medzi spotrebiteľmi.** Existujú však dôkazy o tom, že by mohli posilňovať polarizujúce ideológie medzi tými, ktorí sú už polarizovaní, a o tom, že predovšetkým alternatívne médiá by mohli zohrávať úlohu pri ďalšej radikalizácii osôb smerom k extrémizmu.
2. **Populistické alternatívne médiá zohrávajú významnú úlohu pri formovaní diskusií a posilňovaní polarizovaných názorov medzi čitateľmi.** Tento typ médií má mimoriadny dosah v komunitách s existujúcimi populistickými postojmi a nízkou dôverou voči médiám. Rozhodujúce je, že vystavenie problematickému obsahu v alternatívnych médiách môže viesť k nárastu populistických postojov v týchto komunitách. To je mimoriadne znepokojujúce, pretože extrémne alternatívne spravodajské médiá sú často prispôbené pre ľudí na okraji väčšinovej spoločnosti.
3. **Konšpiračné naratívy tvoria významnú časť problematického obsahu v alternatívnych médiách.** Tento obsah môže povzbudzovať ľudí k prechovávaniu nepriateľských názorov a podnecovať ich k obhajobe a dokonca k realizácii útokov proti iným skupinám.
4. **Európania majú s médiami komplexný vzťah.** Hoci väčšina verí, že médiá majú pre fungovanie ich spoločnosti veľký význam, dôvera je na celom kontinente nízka a spotreba klesá. **Vplyv médií v Európe však nie je homogénny.** Mediálne prostredie, vzťah čitateľov k ich médiám a prítomnosť polarizujúceho obsahu sa v Európe líšia, pričom existujú výrazné regionálne rozdiely. Preto je nevyhnutné pristupovať k tomuto problému na miestnej úrovni s uplatnením miestneho výskumu.
5. **Úloha sociálnych médií nie je jasná.** Nie sú jednoduchým riešením ani jedinou hrozbou, ktorú mnohí opisujú. Pre tých, ktorí sú už polarizovaní, predstavujú príležitosť na posilnenie ich pohľadu na svet. Tí, ktorí nie sú polarizovaní, môžu mať prospech z rozsahu možností a kontaktu s prierezovým obsahom. Existujú však určité dôkazy, že by mohli negatívne ovplyvňovať spotrebu správ, najmä medzi mladými ľuďmi.
6. **Ekosystém médií je zložitý a stále sa vyvíja.** Zmeny v produkcii a spotrebe vrátane spôsobu financovania médií vytvárajú príležitosti na šírenie polarizačných síl do mainstreamových médií a ponúkajú viac priestoru pre škodlivé platformy alternatívnych médií.

Kontext: Médiá a polarizácia

Keďže médiá sú čoraz viac rozptýlené, ich definovanie a identifikovanie je stále zložitejšie. Objavili sa alternatívne médiá z celého spektra, ktoré sú v rozpore s „mainstreamovými

médiami“. Tieto médiá, ktoré sú zvyčajne nekomerčné a nezávislé od kontroly vlády, predstavujú alternatívnu – a niekedy radikálnu – perspektívu, ktorá je v rozpore s vnímanými hegemonistickými politikami a názormi. Tieto médiá sa často považujú za hybnú silu s významnou schopnosťou polarizovať spoločnosti.

Polarizačný vplyv mainstreamových médií je však oveľa menej jasný. Po prvé, výskum vplyvu médií na polarizáciu je nedostatočný, a to najmä v Európe. V USA narastá množstvo relevantných výskumov. Ich politická situácia je však jedinečná a odborníci varujú pred priamym aplikovaním amerických zistení na európsky kontext.⁷ V dôsledku obmedzeného výskumu v európskom kontexte bude však tento dokument v prípade potreby čerpať z výskumu v USA. Po druhé, bez ohľadu na rozdiely medzi jednotlivými krajinami väčšina Európanov buď sleduje mainstreamové médiá, v ktorých je miera polarizujúceho obsahu nízka, alebo nesledujú žiadne médiá (čo je znepokojujúci trend sám osebe). A po tretie, existujúci výskum naznačuje, že vystavenie problematickým médiám neinšpiruje k polarizácii, ale má skôr zhoršujúci vplyv v malej menšine už polarizovaných osôb.⁸

Mainstreamové médiá sú v skutočnosti najdôležitejším spojencom. Napriek svojej zaujatosti (ktorá môže pôsobiť polarizujúco) sú mainstreamové médiá cenným nástrojom v boji proti polarizácii, a ich narušenie by preto mohlo mať katastrofálne následky. Mainstreamové médiá sú vplyvným zdrojom informácií, udržiavajú verejnosť informovanú a zapojenú do diania v miestnom, národnom a medzinárodnom prostredí, a sú taktiež nevyhnutným nástrojom kontroly moci. Bez spoľahlivých médií by mohli krajiny stratiť dôležitý pilier svojej demokracie a dôležitú obranu proti dezinformáciám a polarizácii.

Táto časť poskytuje stručný prehľad mediálneho priestoru vrátane alternatívnych médií. Vyhodnocuje vzťah európskych krajín s ich médiami a skúma, ako môžu určité zmeny v ekosystéme médií zvýšiť zraniteľnosť poskytovateľov a spotrebiteľov voči polarizácii.

Alternatívne médiá

Alternatívne médiá nie sú novým fenoménom, ale získavajú si čoraz väčšiu pozornosť, pretože v Európe narastá počet okrajových digitálnych médií, ktorých význam u určitého publika narastá.

Alternatívne médiá by sa nemali spájať výlučne s vytváraním a šírením konšpiračných naratívov a dezinformácií. Historicky sa vyvinuli v dôsledku nespokojnosti pracujúcich tried a marginalizovaných skupín s (nesprávnym) informovaním o problémoch alebo udalostiach, prípadne ich zamlčovaním, zo strany mainstreamových médií.⁹ Napríklad odbory boli prevažne zobrazované z pozície politikov podporujúcich podnikanie a vlastníkov spoločností, zatiaľ čo členovia komunity lesbičiek, gejev, bisexuálov, transrodových osôb, queer a/alebo osôb určujúcich svoju sexuálnu orientáciu (LGBTQ+) boli prezentovaní prostredníctvom zaujatého spravodajstva.¹⁰

Táto zaujatosť a nedostatočné zastúpenie viedli rôzne skupiny k tomu, aby hľadali platformy pre inkluzívnejšie a participatívnejšie „občianske médiá“ mimo komerčného mainstreamu, aby účinne čelili existujúcim mocenským štruktúram.¹¹ Občianska žurnalistika je vo vzájomnej symbióze s mainstreamovým spravodajstvom a sociálne médiá ponúkajú živnú pôdu, kde sa môže rozvíjať a miešať s tradičnými médiami – a niekedy vzniká ich hybrid.¹² Alternatívne médiá by preto mali byť vnímané ako samozvaný korektív mainstreamových médií.

Napriek tomu, že alternatívne médiá v mnohých prípadoch potvrdili, že sú silou pozitívnej sociálnej zmeny, môžu byť zneužitú aj na škodlivé účely – predovšetkým vtedy, keď ich začnú používať populistické hnutia. **Populizmus** možno definovať ako politický prístup zameraný na vôľu ľudu čeliť skorumpovanej elite. Populistická komunikácia je často založená na troch najdôležitejších prvkoch: identifikácia ako nepriviligovanej a zanedbávanej skupiny, boj proti skorumpovanej elite a identifikácia a odcudzovanie „vonkajšej skupiny“. ¹³ V súlade s vyššie uvedenými definíciami polarizácie a extrémizmu by populistické posolstvá a hnutia mohli predstavovať prekážku pre spoločenskú súdržnosť.

⁷ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁸ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019) a tiež Heikkilä a kol. (2022).

⁹ Pozrite si Atton and Hamilton (2018).

¹⁰ Pozrite si Atton (2002).

¹¹ Pozrite si Atton (2003).

¹² Pozrite si Ardévol-Abreu a Zúñiga (2017).

¹³ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

Hoci sú populizmus a alternatívne médiá odlišné fenomény, ich spojenie môže na seba vziať podobu symbiotického vzťahu založeného na podobných krivdách a postojoch. Alternatívne médiá taktiež zastávajú antihegemonistický postoj a postoj proti vládnucej vrstve, ktorý je často zameraný na elity.¹⁴ Tak ako politické hnutia a strany využívajú populizmus, alternatívne médiá môže riadiť skupina s konkrétnym politickým programom. To môže byť problematické, keď vezmeme do úvahy, že antihegemonistický postoj alternatívnych médií zvykne presúvať problémy mimo politického streda. V rámci politickej pravice alternatívne médiá napríklad často prechádzajú do krajne pravicových okrajových oblastí, ktoré sa spájajú s antipluralistickými hodnotami, ako sú xenofóbia, rasizmus, fašizmus a autoritárstvo.¹⁵

Alternatívne spravodajské médiá vyvolávajú obavy a znepokojenie, pretože nové platformy sa stali komplexnejšími a objavili sa v rôznych mediálnych prostrediach po celej Európe aj v širšom meradle. Napríklad najznámejšie alternatívne pravicové spravodajské médium, *Breitbart News Network*, ktoré sa preslávilo počas volieb v USA v roku 2016 svojím zavádzajúcim spravodajstvom, momentálne stále pôsobí v USA aj v niektorých európskych krajinách. V európskych krajinách existujú stovky podobných pravicových médií vrátane politického blogu *Politically Incorrect* (známy aj ako *PI-NEWS*) a časopisu *Compact* v Nemecku, rádia *Svegot* vo Švédsku a politickej webovej stránky *Westmonster* v Spojenom kráľovstve. Štúdia 70 pravicových médií v Rakúsku, Dánsku, Nemecku, Švédsku, Spojenom kráľovstve a USA zistila, že ekosystém alternatívnych médií je rozmanitý a má rôzne tematické tendencie, úrovne transparentnosti a modely financovania.¹⁶ Tieto médiá sa vyvíjajú na základe jedinečného politického kontextu a mediálneho prostredia v jednotlivých krajinách, pričom odrážajú ponuku aj dopyt po pravicovom spravodajskom obsahu.

Hoci sú krajne pravicové alternatívne médiá v centre pozornosti, alternatívne médiá neodrážajú len krajne pravicové ideológie. Súčasťou populistického alternatívneho mediálneho priestoru sú aj krajne ľavicové hnutia. Medzi niektoré z lepšie známych spravodajských médií patria *Canary* a *Another Angry Voice (AAV)* v Spojenom kráľovstve a *junge Welt* v Nemecku.¹⁷ Je zaujímavé poznamenať, že niektoré krajne pravicové spravodajské médiá, ako sú nemecký *Compact* a britský *spiked*, majú korene v extrémne ľavicových hnutiach, ale ideologicky sa presunuli doprava.¹⁸

Hoci existuje mnoho krajne ľavicových médií, väčšinu tvoria tie krajne pravicové. Jedným z dôvodov by mohlo byť to, že krajne pravicové hnutia vnímajú mainstreamové médiá ako ľavicové alebo liberálne orientované, so zaujatým spravodajstvom voči krajnej pravici. Napríklad v Nemecku krajne pravicová strana *Alternative for Germany (Alternatíva pre Nemecko, AfD)* vyjadrila obavy, že politika a médiá v Nemecku zatvárajú oči pred ľavicovým extrémizmom.¹⁹ Ďalším dôvodom by mohol byť relatívny úspech extrémne pravicových hnutí pri využívaní polarizujúcich politických problémov v ich komunitách. Bez ohľadu na to, aké sú dôvody ich väčšej prítomnosti, tieto platformy alternatívnych médií nielen podporujú a vyostrujú rozdiely v rámci ľavo-pravej dichotómie, ale taktiež podporujú využívanie populizmu politickými okrajovými skupinami na propagáciu protivládnych naratívov, najmä v publiku s relatívne nízkou dôverou v mainstreamové spravodajské médiá.²⁰ Na úplné pochopenie vplyvu a dynamiky extrémnych alternatívnych médií na polarizáciu je potrebný ďalší výskum. Dôležitou otázkou je, či tieto médiá a ich extrémne populistické posolstvá ovplyvňujú publiká, alebo či len reprezentujú už existujúce názory medzi obyvateľmi. Je pravdepodobné, že odpoveď je niekde uprostred.

Existuje určitý výskum, ktorý môže pomôcť pri pochopení, ako alternatívne spravodajské médiá prenikajú do publika. *Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute* z roku 2019 odhaľuje, že online spravodajské médiá označené ako zaujaté alebo alternatívne mali v rámci celej populácie relatívne nízky počet čitateľov.²¹ V Spojenom kráľovstve mali médiá ako *Canary*, *Westmonster* a *Evolve Politics* maximálne 2 % využitie zo strany publika, pričom o existencii týchto spravodajských platforiem vedelo menej ako 16 % populácie. Vo Švédsku boli čísla o niečo vyššie: platformy ako *Fria Tider*, *Nyheter Idag* a *Samhällsnytt* mali asi 10 % čítanosť a o ich existencii vedelo 38 %.

Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute z roku 2018 priniesla podobné dáta pre alternatívne platformy v Španielsku, Nemecku a Českej republike. Nemecko vykázalo

¹⁴ Pozrite si Heft a kol. (2020).

¹⁵ Pozrite si Heft a kol. (2020).

¹⁶ Pozrite si Heft a kol. (2020). Ak chcete získať podobné dáta o severskom krajne pravicovom alternatívnom mediálnom priestore, pozrite si aj Ihlebæk and Nygaard (2021).

¹⁷ Pozrite si Newman (2018).

¹⁸ Pozrite si Heft a kol. (2020).

¹⁹ Pozrite si Chase (2018). <https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>

²⁰ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

²¹ Newman a kol., 2019, str. 23 – 24.

podobné výsledky ako Spojené kráľovstvo, s relatívne nízkym využitím a vedomím o existencii prevažne krajne pravicových spravodajských médií, zatiaľ čo Španielsko sa viac priblížilo Švédsku.²² V alternatívnom mediálnom prostredí v Českej republike dominovala platforma *ParlamentniListy.cz*, ktorú čítalo 17 % respondentov z radov online používateľov, pričom 46 % vedelo o existencii tejto webovej lokality.

Hoci správa o digitálnom spravodajstve inštitútu *Reuters Institute* z roku 2022 nepriniesla špeciálnu analýzu spotreby alternatívnych médií, ukázala, že spotrebiteľia spravodajstva používajú alternatívne médiá na to, aby boli informovaní o najdôležitejších sociálnych a politických problémoch. 14 % respondentov napríklad uviedlo, že používajú menšie alebo alternatívne spravodajské zdroje na získavanie informácií o klimatickej zmene, pričom 10 % online respondentov v Spojenom kráľovstve, Nemecku a Poľsku používalo iné ako mainstreamové stránky na získavanie správ o vojne Ruska na Ukrajine.²³ Taktiež alternatívne krajne pravicové médiá v Dánsku a Švédsku zaznamenali v porovnaní s rokom 2021 mierny nárast dôvery.²⁴

Napriek rozdielom v počte čitateľov v jednotlivých krajinách a tematickej spotrebe správ majú tieto alternatívne médiá oveľa menej spotrebiteľov a v porovnaní s najvýraznejšími mainstreamovými spravodajskými médiami majú menšiu dôveru. V dôsledku toho je ich vplyv na širšiu spoločnosť nepatrný.

V komunitách, ktoré tieto médiá považujú za dôveryhodný spravodajský zdroj, napriek tomu zohrávajú alternatívne médiá významnú úlohu pri formovaní diskusií a upevňovaní polarizovaných názorov.²⁵ Ako bolo spomenuté vyššie, prispôsobovanie a vlastný výber nemusia nevyhnutne viesť k väčšej polarizácii. Keď sa však spoja s vystavením mimoriadne zaujatým správam, môžu ešte viac upevniť tieto postoje.²⁶ Tieto citlivé politické postoje by sa mohli ešte viac upevniť, ak budú ľudia vystavení prierezovému obsahu, v ktorom budú vnímať, že je ich postoj nespravodlivo napádaný alebo minimalizovaný.

Ďalším dôležitým faktorom v tejto súvislosti sú populistické tendencie u spotrebiteľov obsahu alternatívnych médií. Hoci správa výskumného centra *Pew Research Centre* z roku 2018 zistila, že populistické názory odrážali dôveru ľudí v médiá, neposkytla žiadne bližšie informácie o vplyve na spotrebu médií.²⁷ Napriek tomu štúdia o vplyve populistických správ na polarizáciu názorov v Londýne, Paríži, Berlíne a Zürichu, ktorú vykonali *Mueller a kol.* (2017), zistila, že vo všetkých regiónoch okrem Londýna vystavenie populistickému spravodajstvu zvýšilo populistické názory medzi tými, ktorí už predtým mali silné populistické postoje.²⁸ Toto zistenie je mimoriadne znepokojujúce vzhľadom na to, že extrémne alternatívne spravodajské médiá sú často prispôbené pre skupiny na okraji väčšinovej spoločnosti.

Meniaci sa mediálny priestor: Digitalizácia a komercializácia

Napriek narastajúcemu počtu platforiem alternatívnych médií väčšina Európanov naďalej získava správy z mainstreamových mediálnych zdrojov, a to z „tradičných médií“ – tlač, rádio a televízia – aj z „nových médií“ uverejňovaných online prostredníctvom webových stránok, mobilných aplikácií a sociálnych médií. Mainstreamové médiá nemajú rovnaký vplyv na polarizáciu ako alternatívne platformy. Zmeny v ekosystéme médií však ovplyvnili spôsoby produkcie a spotreby, čo by mohlo viesť k vytvoreniu nových zraniteľných miest. Táto časť sa zaoberá niektorými z nich.

Prvou hlavnou zmenou je **digitalizácia**, prechod k digitálnym médiami. Zatiaľ čo niektoré tradičné médiá naďalej priťahujú spotrebiteľov, Európania získavajú správy primárne z digitálnych zdrojov. Tento trend počas posledných 20 rokov konzistentne narastal, ale stal sa absolútnejším v priebehu pandémie, keďže tlačené médiá boli zasiahnuté fyzickými aj ekonomickými dôsledkami viacerých lockdownov.²⁹ Prehľad preferovaných zdrojov Európanov podľa regiónov je zobrazený v **tabuľke 1** nižšie.

²² Newman a kol., 2018, str. 20 – 21.

²³ Newman a kol., 2019, str. 35, 55.

²⁴ Newman a kol., 2019, str. 93, 105.

²⁵ Pozrite si *Fletcher a Jenkins* (2019).

²⁶ Pozrite si *Fletcher a Jenkins* (2019).

²⁷ Pozrite si *Newman a kol.* (2018).

²⁸ Pozrite si *Müller a kol.* (2017).

²⁹ Pozrite si *Müller a kol.* (2017).

Tabuľka 1: Kde Európania získavali médiá v roku 2022 (priemer na región³⁰)³¹

Región	Internet	TV	Sociálne médiá	Tlač
Stredná Európa	79,7 %	65,2 %	87,3 %	50,2 %
Severná Európa	85 %	63,3 %	44,3 %	25,3 %
Južná a juhovýchodná Európa	83,1 %	69,9 %	79 %	59,3 %
Západná Európa	76,5 %	60,3 %	41,8 %	26,8 %

Digitalizácia má závažný vplyv na produkciu a spotrebu spravodajstva, čo môže ovplyvniť polarizáciu. Po prvé, digitalizácia vytvorila priestor pre nové hlasy, ktoré ovplyvňujú spravodajstvo a vytváranie názorov. Patria k nim alternatívne platformy spomínané vyššie, ako aj nové mainstreamové médiá, ktoré sa bežne označujú ako **digitálne médiá** – spoločnosti, ktoré vznikli za posledných 30 rokov a pôsobia iba online. Aby dokázali konkurovať, hlavné **pôvodné médiá** – tie, ktoré pred príchodom digitálnych platforiem prevažovali prostredníctvom tradičných zdrojov – začlenili dodatočné online prvky, ako sú webové lokality, aplikácie, podcasty a stránky na sociálnych médiách. Vo väčšine miest pôvodné médiá a digitálne médiá naďalej koexistujú, hoci digitálne médiá bývajú populárnejšie v južnej Európe v porovnaní so západnou alebo severnou Európou, kde sú silnejšie pôvodné médiá.³² Hoci digitálne médiá a pôvodné médiá majú mnoho spoločného, digitálne médiá majú odlišné redakčné priority, pričom produkujú viac špecializovaného spravodajstva a zaujímajú cielený prístup, aby sa presadili ako zreteľný hlas uspokojujúci špecifické publiká, čo je typické pre trendy online marketingu a je to v rozpore so širokou prístupnosťou, ktorou sa tradične riadili pôvodné médiá.

Digitalizácia a nástroje, ktoré ponúka, navyše podnietili širšiu liberalizáciu informácií, čo predznamenovalo rozšírenie influencerov prostredníctvom online blogov, osobných webových lokalít a sociálnych médií. V celom spektre došlo k vzniku bezprecedentnej občianskej žurnalistiky a alternatívnych médií, ktoré sa označujú ako „piaty stav“,³³ pretože by svojim vplyvom mohli konkurovať tradičnej žurnalistike. Okrem toho v niektorých prípadoch občianska žurnalistika splynula s kultúrou influencerov, čo dalo ľuďom významnú moc pri sprostredkovaní a interpretácii správ, a to najmä na sociálnych médiách.

Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters z roku 2021 skúmala, kde a od koho získavajú ľudia online správy. Na sieti Twitter používatelia uvádzali, že získavajú správy predovšetkým z oficiálnych zdrojov. Na sieťach YouTube a Facebook však používatelia získavajú správy z oficiálnych zdrojov aj iných zdrojov v ich sieti. Na mladších platformách, ako sú Instagram, Snapchat a TikTok, boli mainstreamové zdroje zatlačené do pozadia internetovými osobnosťami. Pre väčšinu používateľov je tento kontakt so správami náhodný – boli na platforme z iného dôvodu, než je získavanie správ –, stále to však môže ovplyvniť to, ako chápu udalosti, a to hlavne vtedy, keď ide o ich primárny zdroj správ, ako je to v prípade mnohých mladých ľudí.³⁴ Ako ukázala jedna americká štúdia, táto prítomnosť influencerov môže byť presvedčivá. Zistila, že sociálne médiá ovplyvňujú vnímanie polarizácie primárne prostredníctvom príspevkov influencerov a diskusií sociálnych kontaktov o udalostiach a témach, a nie priamo prostredníctvom mediálneho spravodajstva. Štúdia však nakoniec dospela k záveru, že zatiaľ čo sú používatelia sociálnych médií polarizovaní, platformy nemusia nevyhnutne spôsobovať túto polarizáciu.³⁵

Po druhé, online impulz na prispôsobenie podnecuje **fragmentáciu**. V prostredí s čoraz väčším počtom možností poskytujú spravodajstvo viaceré médiá, ktoré ho prispôbujú konkrétnym publikám a uspokojujú špecifické názory alebo záujmy.³⁶ Výsledkom je mediálne prostredie s veľkým počtom možností, v ktorom si môžu ľudia sami vybrať spravodajské zdroje, ktoré zodpovedajú ich presvedčeniam – a v konečnom

³⁰ Na základe dostupných dát zo *správy o digitálnych médiách* inštitútu Reuters z roku 2022 regióny zahŕňajú nasledujúce krajiny: **stredná Európa**: Rakúsko, Česká republika, Nemecko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko; **severná Európa**: Dánsko, Fínsko, Nórsko, Švédsko; **južná/juhovýchodná Európa**: Bulharsko, Chorvátsko, Taliansko, Portugalsko, Španielsko, Grécko, Rumunsko; **západná Európa**: Spojené kráľovstvo, Belgicko, Francúzsko, Írsko, Holandsko a Švajčiarsko.

³¹ Newman a kol., 2022, str. 62 – 109.

³² Pozrite si Nicholls a kol. (2016).

³³ Pozrite si Dutton (2009).

³⁴ Pozrite si Newman a kol. (2021).

³⁵ Pozrite si Banks a kol. (2021).

³⁶ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

dôsledku ich posilňujú.³⁷ Tento trend vzbudil obavy z toho, že ľudia budú počúvať iba názory, ktoré sú podobné ich vlastným, pretože vlastný výber založený na zaujatosti sa spája s predvýberom algoritmov a agregátorov online. Výskum však ukazuje, že to nemusí byť až taká významná hrozba, ako sa predpokladalo. Väčšina ľudí si v skutočnosti sama vyberá mainstreamové spravodajské zdroje³⁸ a čas strávený v online priestore – najmä na sociálnych médiách – v skutočnosti zvyšuje ich vystavenie **prierezovému obsahu alebo obsahu inej ideológie alebo príslušnosti, než je ich vlastná.**³⁹

Hoci toto prostredie s veľkým počtom možností nepodnecuje polarizáciu, môže viesť viac ľudí k tomu, že sa budú úplne vyhýbať správam. V správe pre Európsky parlament z roku 2019 autori varovali, že hoci je dosah online médií vysoký, nevedie to vždy k väčšiemu zapojeniu – a v skutočnosti to môže mať opačný efekt.⁴⁰ V americkej štúdií o používaní online médií, ktorá využívala dáta zo sledovania počas 6-mesačného obdobia, účastníci strávili sledovaním aktuálnych udalostí iba 2 % svojho času.⁴¹ Okrem toho sa zdá, že ľudia, ktorí sledujú správy online, trávajú na spravodajských stránkach sledovaním obsahu menej času – predovšetkým mladí ľudia.⁴²

Je taktiež dôležité poznamenať, že vystavenie prierezovému obsahu – ktoré je často cieľom protipolarizačných iniciatív – môže mať zmiešané výsledky. Prierezový obsah môže zintenzívniť aktuálny stav danej osoby. Znamená to, že hoci dokáže rozšíriť perspektívu niekoho, kto ešte nie je polarizovaný, môže taktiež zhoršiť už polarizované postoje. Jedna americká štúdia zistila, že vystavenie prierezovému obsahu na sociálnych médiách v priebehu času zvýšilo polarizáciu postojov.⁴³ Podobne overovanie faktov, ktoré je ďalším častým riešením, je najčastejšie medzi vysoko vzdelanými ľuďmi a ľuďmi s nízkou dôverou voči médiám.⁴⁴ Hoci teda môže niektorých priviesť k diferencovanejšiemu postojovi – a v kontrolovaných testovacích prostrediach to tak aj bolo⁴⁵ –, iných môže viesť k tomu, aby hľadali alternatívne vysvetlenia mimo mainstreamových médií, kde sú konšpiračné naratívy výraznejšie. Napríklad fráza „urobte si vlastný prieskum“ sa stala mantrou ľudí odmietajúcich ochorenie Covid-19.

Po tretie, digitalizácia závažným spôsobom ovplyvnila **financovanie** a pôvodné aj digitálne médiá bojujú o prežitie. Model financovania, ktorý sa vo veľkej miere spolieha na príjmy z reklamy, najmä v stratifikovanom spravodajskom prostredí, bude poháňať zdroje, aby súťažili o pozornosť publika tým, že budú uspokojovať ich špecifické záujmy alebo budú využívať titulky, ktoré priťahujú pozornosť, alebo senzácie, čo by mohlo prilákať polarizované názory. Prechod na online príjmy z reklamy nie je jedinou veľkou zmenou vo financovaní médií. Za niekoľko posledných desaťročí sa médiá v mnohých krajinách stali viac komercializovanými: výsledkom je prostredie, v ktorom je spravodajstvo formované trhovými silami. Jednou potenciálnou výhodou je, že komercializácia môže podnietiť obnovenie rovnováhy vo vzťahu medzi politikmi a novinármi k nezávislejšej a autonómnejšej žurnalistike.⁴⁶ Komercializácia však môže podnietiť aj šírenie populizmu.

Komercializácia v kombinácii so stratifikáciou médií viedla k zintenzívneniu súťaženiu o sledovateľov, čo skresľuje spravodajstvo vo vzťahu k zaujatosti čitateľov.⁴⁷ Existuje viac spravodajských médií, ktoré bojujú o obmedzené množstvo finančných prostriedkov a neustále sa snažia získať svoje osobitné miesto v ekosystéme, čo vedie niektoré z nich k „rozhodnutiu maximalizovať zisk a uspokojiť preferencie spotrebiteľov“ a k ich túžbe, aby správy „nielen informovali, ale aj vysvetľovali, interpretovali, presviedčali a zabávali“.⁴⁸ Jedna americká štúdia zistila, že to podnecuje polarizáciu, pretože súťažiacie médiá „vytvárajú alebo posilňujú rozdielne názory“, aby „rozdelili trh a dosahovali vyššie zisky“.⁴⁹

Okrem vytvárania online senzácií a titulkov, ktoré priťahujú pozornosť, to viedlo niektoré médiá k spájaniu populárneho s populistickým, keďže extrémne názory a kontroverzie priťahujú sledovateľov.⁵⁰ Jedným z príkladov je francúzske médium **BFMTV**. Je to 24-hodinový spravodajský kanál, ktorý vo Francúzsku nepretržite vysiela správy viac než 10 miliónom sledovateľov denne, čo z neho robí najpopulárnejšie spravodajské médium v krajine. Politická adaptácia starého príslovia „keď to krváca, tak to vedie“ viedla ku kritike, že toto médium je v skutočnosti

³⁷ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

³⁸ Pozrite si Wojcieszak a kol. (2021) a Mitchell a kol. (2018).

³⁹ Pozrite si Flaxman a kol. (2016).

⁴⁰ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁴¹ Pozrite si Wojcieszak a kol. (2021).

⁴² Pozrite si Thurman a Fletcher (2019).

⁴³ Pozrite si Bail a kol. (2018).

⁴⁴ Pozrite si Hameleers and Van der Meer (2020).

⁴⁵ Pozrite si Hameleers and Van der Meer (2020).

⁴⁶ Pozrite si Hameleers and Van der Meer (2020).

⁴⁷ Mullainathan and Shleifer, 2005, str. 1 031.

⁴⁸ Mullainathan and Shleifer, 2005, str. 1 031.

⁴⁹ Mullainathan and Shleifer, 2005, str. 1 043.

⁵⁰ Pozrite si Schofield (2014).

pravicové a svojim neustálym spravodajstvom môže prispievať k neistote.⁵¹ Wettstein a kol. (2018) vo svojej porovnávacej obsahovej analýze z 10 európskych krajín zistili, že tento trend sa rozšíril. Autori dospeli k záveru, že spravodajské zdroje, ktoré priťahovali publikum populárnym spravodajstvom o populistických osobnostiach a ich politike, zriedkavo aktívne podporovali tieto osobnosti alebo ich posolstvá, ale propagovali ich.⁵² Komerčializácia súčasne podnecuje konsolidáciu médií pod menší počet väčších vlastníkov.⁵³ Táto koncentrácia vlastníctva médií bola označená za závažnú hrozbu pre európsky mediálny priestor, pretože obmedzuje rozdielnosť informácií a perspektív.⁵⁴

Financovanie však neovplyvňuje iba spravodajstvo. Ohrozuje aj životaschopnosť médií. Štúdia výboru Európskeho parlamentu pre kultúru a vzdelávanie zistila, že hoci digitálne príjmy narastajú, zatiaľ nedokážu kompenzovať straty zo zmenšujúceho sa sektora tlače.⁵⁵ Tieto ekonomické ťažkosti povedú pravdepodobne k tomu, že viac spravodajských zdrojov bude dostupných len na základe predplatného, čo by mohlo mať vplyv na už aj tak klesajúci počet spotrebiteľov spravodajstva a obmedzilo by ich to na limitovanejší počet zdrojov. Mnoho spravodajských zdrojov už ukončilo svoje fungovanie, pričom to hrozí mnohým ďalším, ak nedostanú dodatočnú podporu. Túto podporu však môže byť ťažké získať: inštitút Reuters vo svojej *správě o digitálnom spravodajstve* z roku 2021 zistila, že u väčšiny občanov je len malá vôľa zachrániť spravodajské publikácie. S výnimkou Portugalska si bolo len veľmi málo Európanov vedomých aktuálnej hrozby pre žurnalistiku a ešte menej ich podporovalo intervencie vlády na ich záchranu. Inštitút Reuters taktiež varoval, že v dobe, keď existuje toľko konkurenčných priorít pre vládnú podporu – vrátane zdravotníctva a vzdelávania – bude pre vlády ťažké získať politickú vôľu na ochranu žurnalistiky.⁵⁶

Ohrozené sú predovšetkým **miestne médiá**. Sú dôležitým zdrojom informácií a reprezentácie a zohrávajú ústrednú úlohu v miestnej politike, pretože poskytujú materiály o miestnych kandidátoch a voľbách a zároveň dohliadajú na to, aby miestni politici prijali zodpovednosť za svoje činy.⁵⁷ A hoci niektoré z ich tradičných funkcií prevzalo vyhľadávanie na internete – napríklad hľadanie pracovných miest a aktivít –, stále sú primárnym zdrojom informácií o miestnych udalostiach vrátane spravodajstva o trestných činoch.⁵⁸ Miestne správy môžu taktiež prispievať k pocitu komunitnej identity medzi miestnymi obyvateľmi. Zvyknú obsahovať viac spoločensky menej závažných tém (tzv. soft reporting), sú menej kritické a uprednostňujú podporu a propagáciu komunity a jej občanov, a nie ich prešetrovanie.⁵⁹ V *správě o digitálnom spravodajstve* z roku 2021 inštitút Reuters objavil súvislosť medzi pocitom spolupatričnosti k vlastnej komunite a vysokou čítanosťou miestnych správ, ako aj vysokými úrovňami dôvery voči miestnym a regionálnym správam vo veľkej časti Európy. Napriek týmto prínosom je spotreba miestnych správ na kontinente nízka⁶⁰ a mnohé sú ohrozené digitalizáciou, ekonomickými ťažkosťami a konsolidáciou.⁶¹

Potenciálnou obranou proti týmto komerčným vplyvom sú **verejnoprávne médiá** – vysielatelia kontrovaní verejnosťou, a nie komerčnými alebo štátnymi záujmami. Verejnoprávne médiá alebo tiež verejné vysielanie má fungovať bez politických či komerčných tlakov a má poskytovať informácie, ktoré sú všeobecne prístupné celej verejnosti.⁶² Sú navrhnuté tak, aby oslovili široké, zmiešané publikum a sú chránené pred určitými ekonomickými a politickými tlakmi, ktoré ohrozujú komerčné médiá. Tento status verejného nástroja im pomáha vyhnúť sa zaujatej, interpretačnej žurnalistike, ktorá môže polarizovať spravodajstvo, ale len za predpokladu, že je ich nezávislosť chránená a je im poskytnutá podpora potrebná na prechod do digitálnej podoby. Hoci verejnoprávni vysielatelia sú v západnej a severnej Európe stále populárni, v južnej, strednej a juhovýchodnej Európe, kde je prístup k nim rôzny, ich vplyv slabne, a to aj napriek tomu, že dôvera v tieto médiá je vysoká.⁶³ V týchto regiónoch majú verejnoprávni vysielatelia problémy s prechodom do online podoby a v niektorých prípadoch čelia politickému vplyvu, ktorý ohrozuje ich nezávislosť.⁶⁴

Digitalizácia a komerčializácia majú na médiá transformačný vplyv, ale je nepravdepodobné, že by ich priamym dôsledkom bola väčšia polarizácia. Umožňujú však väčší prístup k iným

⁵¹ Pozrite si Schofield (2014).

⁵² Pozrite si Wettstein a kol. (2018).

⁵³ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁵⁴ Pozrite si Brogi a kol. (2020).

⁵⁵ Pozrite si Le Gall (2021).

⁵⁶ Pozrite si Newman a kol. (2021).

⁵⁷ Pozrite si Taylor (2019).

⁵⁸ Pozrite si Newman a kol. (2021).

⁵⁹ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁶⁰ Pozrite si Newman a kol. (2021).

⁶¹ Pozrite si Taylor (2019).

⁶² Pozrite si Conseil mondial de la radiotélévision (2001).

⁶³ Pozrite si Newman a kol. (2021).

⁶⁴ Pozrite si Brogi a kol. (2020).

formám médií, ktoré by mohli byť viac polarizujúce a mohli by podporovať šírenie problematického a citlivého obsahu.

Problematický a citlivý obsah

Médiá môžu spôsobovať väčšiu polarizáciu aj aktívnym šírením konšpiračných naratívov a dezinformácií. Tento fenomén, ktorý sa častejšie spája s platformami alternatívnych médií, sa objavil aj v mainstreamových médiách, a to buď náhodne, alebo zámerne. V mainstreamových médiách môže byť ich vplyv zvýšený v dôsledku vyšších úrovní dôvery, čo má za následok pokles vnímania ich presnosti a pravdivosti zo strany spotrebiteľov. V alternatívnych médiách sa môžu stať zbraňou v rámci ideologickej agendy a môžu byť skombinované s odcudzujúcimi nenávisťnými prejavmi namierenými proti konkrétnym skupinám. Keď tento škodlivý obsah zákerným spôsobom zneužijú alternatívne platformy, stáva sa nebezpečným nielen preto, že môže viesť k väčšej polarizácii názorov, ale aj preto, že by sa mohol použiť na radikalizáciu, nábor a mobilizáciu na extrémistické účely – a dokonca by mohol povzbudzovať ľudí k tomu, aby prijímali, obhajovali a používali násilie.

Určitá časť tohto problematického obsahu sa priživuje na aktuálnych a politicky citlivých udalostiach. Teroristické útoky napríklad často využívajú škodlivé alternatívne spravodajské platformy na presadzovanie svojej agendy. Zvyčajne sú sprevádzané šírením konšpiračných teórií a dezinformácií, ktorých cieľom je vytvárať ďalšie rozdeľovanie spoločnosti pomocou toho, že mnoho ľudí sa po teroristickom incidente nachádza v zraniteľnom rozpolžení. Medializácia (nielen alternatívnymi, ale aj mainstreamovými médiami) má navyše potenciál posilňovať postavenie teroristov a prispievať k ich teroristickej taktike a propagande.⁶⁵ Na druhej strane môže neinformovanie o týchto politicky významných udalostiach podkopávať dôveryhodnosť spravodajských médií a taktiež vyvolať nedôveru a podporovať naratívy o nedemokratických procesoch, akým je napríklad cenzúra.⁶⁶ To vytvára etickú dilemu pre žurnalistov, ktorí musia vytvoriť rovnováhu medzi informovaním o teroristickom útoku, vzdaním úcty obeťom a zaoberaním sa samotnou teroristickou skupinou.

Konšpiračné naratívy⁶⁷

Konšpiračné naratívy sú mimoriadne problematické. Tieto naratívy sa snažia dať zmysel znepokojujúcim a komplexným udalostiam a fenoménom, ktoré sú vnímané ako výsledok tajného plánovania skupiny mocných ľudí so zlým úmyslom.⁶⁸ Zvyčajne poskytujú zjednodušené vysvetlenia a binárne pohľady „dobro verus zlo“, ktoré podporujú rozdelenie medzi domnelými vnútornými skupinami a vonkajšími skupinami.⁶⁹ Toto rozdeľovanie je ešte viac podporované silným pocitom viktimizácie vnútornej skupiny a „odcudzovaním“ alebo netoleranciou voči vonkajšej skupine. K ďalším zložkám konšpiračných naratívov, ktoré prispievajú k extrémistickej dynamike, patrí nadradenosť vnútornej skupiny v porovnaní s vonkajšou skupinou a koncept, že vonkajšia skupina predstavuje bezprostrednú a existenčnú hrozbu pre vnútornú skupinu.⁷⁰ Hoci na konšpiračné naratívy by sa malo nahliadať ako na príznak širších spoločenských problémov a krívd, majú potenciál významným spôsobom ohroziť mier a spoločenskú súdržnosť. Ako už bolo uvedené, mohlo by to zahŕňať zvýšenie príťažlivosti extrémistických agend, narušenie dôvery medzi rôznymi skupinami a voči demokratickej vláde, oslabenie dodržiavania všeobecných slobôd a ľudských práv, šírenie nenávisťných prejavov a mobilizáciu násillia voči konkrétnej skupine.⁷¹

Európski odborníci považujú konšpiračné teórie za najdôležitejšiu hnaciu silu násillia a extrémizmu. Na MIESTNOM online stretnutí siete Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) v roku 2021, ktoré sa zaoberalo riešením meniaceho sa prostredia polarizácie, radikalizácie a extrémizmu, sa takmer všetci účastníci zhodli na tom, že najdôležitejším vývojom v miestnom prostredí sú problémy vznikajúce v dôsledku konšpiračných naratívov.⁷² Vnímali pandémiu ochorenia Covid-19 ako katalyzátor pre šírenie konšpiračných naratív. Koniec-koncov,

⁶⁵ Abubakar, 2020, str. 278 – 279.

⁶⁶ Abubakar, 2020, str. 278.

⁶⁷ Tento dokument preberá od siete RAN používanie termínu „konšpiračný naratív“ namiesto spopularizovaného termínu „konšpiračná teória“, aby sa mu odoprela legitimita, ktorú označuje termín „teória“. Pozrite si Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) (2020), kde nájdete viac informácií.

⁶⁸ Farinelli, 2021, str. 4.

⁶⁹ Farinelli, 2021, str. 4.

⁷⁰ Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii), 2020, str. 3.

⁷¹ Farinelli, 2021, str. 4.

⁷² Pozrite si dokument so závermi siete Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* [Meniace sa prostredie polarizácie, radikalizácie a extrémizmu], str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4fd2-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

konšpirácie sa vyžívajú pri komplexných a škodlivých udalostiach. Mnoho násilných protestov proti lockdownu a protivládnych protestov v európskych mestách bolo podnecovaných konšpiračnými naratívmi.⁷³ Pre zúčastnených odborníkov zo siete RAN bola najväčším prekvapením heterogénnosť skupín účastníkov na protestoch, medzi ktorými boli štátni zamestnanci a rodiny s deťmi.⁷⁴

Bez toho, aby sme znižovali závažnosť a vplyv násilných protestov proti lockdownu, konšpiračné naratívy môžu mať ešte ničivejšie účinky. Apokalyptické naratívy medzi násilnými pravicovými extrémistickými skupinami inšpirovali teroristické útoky v Nórsku v roku 2011 a v meste Christchurch v roku 2019. Tieto útoky boli do veľkej miery inšpirované teóriou veľkého nahradenia, ktorá tvrdí, že biela európska populácia je nahrádzaná nebielymi ľuďmi prostredníctvom masovej migrácie, v dôsledku demografického poklesu v komunitách bieleho obyvateľstva a nárastu v nebielych komunitách.⁷⁵ Páchatel teroristického útoku v meste Christchurch vo svojom manifeste uviedol, že sa chce pomstiť za pretrvávajúcu genocídu bielych Európanov.⁷⁶ Je extrémnym prípadom, ktorý ukazuje, ako konšpiračný naratív podnietil použitie násilia a spáchanie teroristického činu, a to je potrebné zohľadniť pri navrhovaní reakcií. Hoci mnoho pravicových extrémistických skupín v Európe sa nechýľuje k násiliu, ich propaganda priamo šíri nenávistné prejavy, dehumanizuje vonkajšie skupiny a podnecuje k násiliu.⁷⁷ Tieto skupiny je potrebné zohľadniť aj z dôvodu ich priameho a nepriameho ohrozovania mieru a bezpečnosti.

Počas toho istého MIESTNEHO stretnutia siete RAN v roku 2021 odborníci taktiež vyjadrili obavy v súvislosti so svojou schopnosťou pracovať online tam, kde sa zhromažďujú zraniteľné cieľové skupiny.⁷⁸ Je všeobecne uznávané, že internet, vrátane sociálnych médií a alternatívnych spravodajských médií, poskytuje platformu pre šírenie konšpiračných naratífov. Hoci internet zvyšuje riziko, že sa človek nechá strhnúť konšpiráciami, z dôvodu relatívne jednoduchého prístupu k dátam, rýchlosti, akou sa konšpirácie môžu šíriť, a náročnosti moderovania obsahu by sme nemali predpokladať, že ľudia sú v súčasnosti náchyľnejší veriť konšpiračným naratívom, ako tomu bolo pred internetom.⁷⁹ Konšpiračné naratívy sa taktiež nešíria internetom úplne náhodne. Sú obmedzené na komunity, najčastejšie krajne pravicové a krajne ľavicové okrajové skupiny, ktoré sa k nim už hlásia.⁸⁰ To je významné, pretože tie isté skupiny zvyčajne získavajú správy z alternatívnych médií.

V štúdií mapujúcej online extrémizmus na Slovensku sa zistilo, že alternatívne médiá šíria nenávistný a konšpiračný obsah: najmenej 17 stránok, účtov a kanálov na sieťach Facebook, Instagram a Telegram zdieľalo odkazy na webové lokality alternatívnych médií.⁸¹ Na základe mapovania štúdie tvorili z hľadiska množstva alternatívne médiá v slovenskom prípade len malú časť širšieho krajne pravicového online ekosystému.

Počet alternatívnych spravodajských médií však nemusí nutne odrážať ich vplyv na konkrétnu komunitu. Je tiež nevyhnutné pochopiť obsah, ktorý zdieľajú, a ich publikum. Hĺbková štúdia maďarskej alternatívnej krajne pravicovej mediálnej platformy *Kuruc.info* poskytuje v tejto súvislosti poznatky. Platforma *Kuruc.info* sa sama opisuje ako „patriotická maďarská konzervatívna, pravicová, nacionalistická spravodajská lokalita hľadajúca fakty, ktorá je nezávislá od politických strán“.⁸² Ide o digitálne médium registrované v USA, ktoré funguje od roku 2006. Bez ohľadu ako sa táto mediálna platforma sama reprezentuje, otvorene poskytuje útočisko maďarskému iredentistickému, antisemitskému, protirómskemu a homofóbnemu obsahu, ktorý je zjavný v hlavných spravodajských kategóriách na domovskej stránke: Protimaďarská, rómska, židovská, LGBTQ+ a politická kriminalita.⁸³ Webová lokalita vo veľkej miere propaguje konšpiračnú teóriu o sionistickej okupačnej vláde, podľa ktorej Židia kontrolujú hlavné svetové vlády vrátane tej maďarskej. Maďarská vláda požadovala, aby bola táto lokalita zrušená kvôli jej problematickému obsahu z dôvodu boja proti nenávistným prejavom. Vláda USA však povolila fungovanie platformy, pričom sa odvolávala na ochranu slobody prejavu.⁸⁴

Ďalším problematickým bodom v prípade platformy *Kuruc.info* bolo jej spojenie s maďarskou krajne pravicovou politickou stranou Jobbik, ktorá sa nedávno predefinovala na

⁷³ Pozrite si Schraer (2021). <https://www.bbc.co.uk/news/59390968>

⁷⁴ Pozrite si dokument so závermi siete Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* [Meniace sa prostredie polarizácie, radikalizácie a extrémizmu], str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷⁵ Davey a Ebner, 2019, str. 7.

⁷⁶ Pozrite si Galineau (2019). <https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19fefcb2e948a1bf7ce63429bc186e>

⁷⁷ Farinelli, 2021, str. 11.

⁷⁸ Pozrite si dokument so závermi siete Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) *The changing landscape of polarisation, radicalisation and extremism* [Meniace sa prostredie polarizácie, radikalizácie a extrémizmu], str. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷⁹ Farinelli, 2021, str. 9.

⁸⁰ Krouwel a kol., 2017, str. 434 – 437.

⁸¹ Kuchta, 2021, str.12 – 13.

⁸² Pozrite si Rákay (2008). <https://kuruc.info/r/40/27066/>.

⁸³ Pozrite si domovskú stránku Kuruc.info na adrese <https://kuruc.info/>.

⁸⁴ Pozrite si Origo (2012). <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviseletol-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezese.html>

stredopravicovú konzervatívnu stranu. Táto zmena spôsobila rozkol v strane a vznik dvoch krajne pravicových politických strán: Sila a odhodlanie a hnutie Naša vlasť. Platforma *Kuruc.info* kritizovala reformáciu strany Jobbik a v súčasnosti sa považuje za bližšie prepojenú s hnutím Naša vlasť. Napriek tomu bola platforma *Kuruc.info* pred presunom strany Jobbik smerom k strednej politickej spektru považovaná za významnú súčasť šírenia jej posolstiev online, pretože bola nedostatočne reprezentovaná v mainstreamových médiách.⁸⁵ Keď v roku 2018 získala strana Jobbik v maďarských voľbách viac než 1 milión hlasov, platforma *Kuruc.info* bola 10. najväčšou spravodajskou stránkou v Maďarsku, pričom mala asi 10 % čítanosť medzi všeobecnou populáciou a približne 23 % medzi voličmi strany Jobbik.⁸⁶ Vzhľadom na výsledky štúdie, ktorá merala antisemitské postoje v Maďarsku a zistila, že existuje výrazný vzťah medzi preferenciou strán a antisemitizmom, sú tieto čísla významné. Na základe ukazovateľov na meranie afektívneho a kognitívneho antisemitizmu štúdia ukázala, že 27 % dospelých v Maďarsku prechováva extrémne a 10 % stredné antisemitské názory. Na tej istej škále 42 % podporovateľov strany Jobbik prechováva extrémne a 15 % stredné antisemitské názory.⁸⁷ Tieto dáta ďalej ukazujú popularitu a dosah problematických alternatívnych médií na ľudí prechovávajúcich extrémne a populistické názory.

Vzťah Európy s médiami

Všetky doteraz uvedené faktory ovplyvnili vzťah Európanov s médiami. Na kontinente sa líši, ale vo väčšine krajín majú občania nízku dôveru v médiá a vnímajú mnohé mainstreamové médiá ako zaujaté a neobjektívne. Toto vnímanie médií je dôležité, pretože neurčuje len to, ktoré spravodajské zdroje ľudia vyhľadávajú, ale zároveň ovplyvňuje, s akou pravdepodobnosťou budú sledovať alternatívne médiá alebo sa budú správam úplne vyhýbať. Oba scenáre ich môžu urobiť zraniteľnejšími voči konšpiráciám, dezinformáciám a polarizácii.

Dôvera v médiá je v EÚ nízka, hoci nie rovnomerne. Štúdie výskumného centra Pew⁸⁸ a inštitútu Reuters⁸⁹ odhaľujú výrazné regionálne rozdiely.⁹⁰ Dôvera v severnej a západnej Európe je vyššia než v južnej/juhovýchodnej alebo strednej Európe s niekoľkými výraznými odchýlkami: dôvera voči médiám v Spojenom kráľovstve a vo Francúzsku je oveľa nižšia než u ich západoeurópskych susedov, zatiaľ čo dôvera v Portugalsku a Nemecku je oveľa vyššia, než je v ich regiónoch bežné. Tieto regionálne trendy a ich odľahlé hodnoty sú uvedené v **tabuľke 2**.

Tabuľka 2: Európania, ktorí dôverujú médiám, podľa regiónu v roku 2022 (Reuters, 2022)

Región ⁹¹	Celková dôvera	Krajina	Celková dôvera
Stredná Európa (bez Nemecka)	34 %	Nemecko	50 %
Severná Európa	58,3 %	Portugalsko	78 %
Južná/juhovýchodná Európa (bez Portugalska)	33,3 %	Francúzsko	29 %
Západná Európa (bez Spojeného kráľovstva alebo Francúzska)	51,3 %	Spojené kráľovstvo	34 %

Inštitút Reuters, ktorý vykonáva tento prieskum každý rok, zistil, že v porovnaní s dátami zhromaždenými pred pandemiou dôvera v médiá v roku 2022 vzrástla a vzrástla aj čítanosť mainstreamových spravodajských zdrojov. To naznačuje, že napriek nárastu konšpiračných

⁸⁵ Barna a Knap, 2019, str. 79.

⁸⁶ Barna a Knap, 2019, str. 78.

⁸⁷ Barna a Knap, 2019, str. 78.

⁸⁸ Dánsko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Holandsko, Španielsko, Švédsko a Spojené kráľovstvo.

⁸⁹ Pozrite si Newman a kol. (2021).

⁹⁰ Pozrite si Mitchell a kol. (2018).

⁹¹ Na základe dostupných dát zo *správy o digitálnych médiách* inštitútu Reuters z roku 2022 regióny zahŕňajú nasledujúce krajiny: **stredná Európa**: Rakúsko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko; **severná Európa**: Dánsko, Fínsko, Nórsko, Švédsko; **južná/juhovýchodná Európa**: Bulharsko, Chorvátsko, Taliansko, Španielsko, Grécko, Rumunsko; **západná Európa**: Belgicko, Írsko, Holandsko a Švajčiarsko.

naratívov a dezinformácií v súvislosti s ochorením Covid-19 sa väčšina Európanov počas krízy stále obracia na mainstreamové médiá. Toto malé oživenie sa už, bohužiaľ, začalo vytrácať. V čase zverejnenia správy pre rok 2022 klesla dôvera vo väčšine európskych krajín na úroveň pred ochorením Covid-19.⁹²

Výskumné centrum Pew (2018) zistilo, že dôvera respondentov voči médiám nesúvisela s ich politickou orientáciou. Spoľahlivejším prognostickým ukazovateľom bol naopak populizmus. Vo všetkých ôsmich krajinách, v ktorých sa prieskum vykonával, bola u ľudí s populistickými názormi orientovanými doľava a doprava so značným rozdielom nižšia pravdepodobnosť, že budú dôverovať médiám než ľudia s nepopulistickými alebo zmiešanými názormi. Ideológia mala len štatisticky významný vplyv v Španielsku, Nemecku a Švédsku, hoci stále oveľa menší ako populizmus v týchto krajinách. V Nemecku a Švédsku bola u ľudí s ideológiami orientovanými doprava nižšia pravdepodobnosť, že budú dôverovať médiám, zatiaľ čo v Španielsku boli ľudia orientovaní doľava najviac skeptickí.⁹³

Vnímanie zaujatosti a spravodlivosti je dôležitým aspektom dôvery, ktorý priamo vplyva na to, ako ľudia sledujú médiá.⁹⁴ Zaujaté spravodajstvo je v mainstreamových médiách bežné, keďže spravodajstvo je ovplyvnené politickou orientáciou médiá.⁹⁵ Tento ustálený trend bol posilnený už opísanou fragmentáciou a rozšírením interpretačnej žurnalistiky.⁹⁶ Môže to byť ovplyvnené aj vzťahom medzi politikou a médiami v danej krajine. **Politický paralelizmus**⁹⁷ predstavuje úroveň súladu medzi spravodajskými médiami v krajine a jej politickým systémom.⁹⁸ Vyššie úrovne paralelizmu zvyknú byť spojené s väčšou zaujatosťou médií – v produkcii aj spotrebe – a s obmedzenejšou reprezentáciou tém aj zdrojov. Politický paralelizmus sa častejšie vyskytuje v juhoeurópskych krajinách, najvýraznejšie v Taliansku, Španielsku a Francúzsku, a je nižší v severných a západných európskych krajinách.⁹⁹

Je však dôležité rozlišovať medzi zaujatosťou a vnímaním zaujatosti. Hoci v médiách často dochádza k určitej forme skreslenia, vnímanie človeka nie je objektívnym opisom obsahu zdroja, ale skôr odrazom toho, ako zdroj reprezentuje jeho názory a ako sa s nimi stotožňuje.¹⁰⁰ Výskumné centrum Pew v roku 2018 napríklad skúmalo zaujatú orientáciu čitateľov európskych spravodajských médií v porovnaní s tým, ako ľudia vnímajú zaujatosť. Dospeli k záveru, že čitatelia boli v skutočnosti oveľa menej zaujatí, než si mysleli ľudia zapojení do prieskumu verejnej mienky.¹⁰¹ A hoci zaujaté spravodajstvo môže posilniť polarizujúce postoje o kontroverzných problémoch, existuje len málo dôkazov o tom, že podnecuje afektívnu alebo dokonca postojovú polarizáciu.¹⁰² Na druhej strane, vnímanie zaujatosti má merateľné účinky. Jedna americká štúdia zistila, že domnelá zaujatosť médií má nepriaznivý vplyv na používanie všetkých správ (bez ohľadu na zdroj) a vyvoláva vyhýbanie sa správam.¹⁰³ To by mohlo urýchliť pokles sledovania správ, pretože obvinenia zo zaujatosti sa stali zbraňou v rámci mainstreamových médií na poškodenie konkurencie, ako aj zvonka.

Napriek svojej stigme nie je zaujatosť iba zlou správou. Hoci sa spotrebiteľia obávajú skreslenia, mnohí kritizujú aj úplnú neutralitu, ktorá by mohla poskytnúť platformu a prípadnú dôveryhodnosť postojom, ktoré vnímajú ako škodlivé. Francúzske médium *BFMTV* je jedným z príkladov toho, ako môžu médiá pod vlajkou neutrality vytvárať sympatie pre populizmus. Ako povedal jeden z politických reportérov tohto média: „Tu v *BFMTV* k tomu pristupujeme tak, že tu nie sme na to, aby sme súdili. Rozprávame sa s každým.”¹⁰⁴ Obavy vznikajú aj v súvislosti s témami, ako sú klimatické zmeny a očkovanie, pri ktorých by rovnomerné informovanie o oboch stranách problému mohlo vytvoriť „falošnú ekvivalenciu”.¹⁰⁵ *Správa o digitálnom spravodajstve* inštitútu Reuters z roku 2021 zistila, že 17 % účastníkov na celom svete si myslí, že slabším argumentom by sa malo venovať menej času,

⁹² Na základe dostupných dát zo správy o digitálnych médiách inštitútu Reuters z roku 2022 regióny zahŕňajú nasledujúce krajiny: **stredná Európa:** Rakúsko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko; **severná Európa:** Dánsko, Fínsko, Nórsko, Švédsko; **južná/juhovýchodná Európa:** Bulharsko, Chorvátsko, Taliansko, Španielsko, Grécko, Rumunsko; **západná Európa:** Belgicko, Írsko, Holandsko a Švajčiarsko.

⁹³ Pozrite si Mitchell a kol. (2018).

⁹⁴ Pozrite si Ardèvol-Abreu a Zúñiga (2017).

⁹⁵ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁹⁶ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

⁹⁷ Podľa autorov Hallin a Mancini (2017) možno politický paralelizmus pochopiť prostredníctvom štyroch fenoménov: „štrukturálne väzby medzi médiami a politickými organizáciami, politická príslušnosť novinárov, vlastníkov a manažérov médií, obsah médií a vzory sledovania médií“.

⁹⁸ Pozrite si Hallin a Mancini (2017).

⁹⁹ Pozrite si Fletcher a Jenkins (2019).

¹⁰⁰ Pozrite si Gunther (1992).

¹⁰¹ Pozrite si Mitchell a kol. (2018).

¹⁰² Pozrite si Wojcieszak a kol. (2021).

¹⁰³ Pozrite si Ardèvol-Abreu a Zúñiga (2017).

¹⁰⁴ Pozrite si Schofield (2014).

¹⁰⁵ Pozrite si Newman a kol. (2021).

zatiaľ čo 24 % si myslí, že k niektorým problémom by sa nemalo pristupovať neutrálne. V oboch prípadoch mladší respondenti častejšie zastávali tento druhý názor, a to najmä v prípade problémov sociálnej spravodlivosti.¹⁰⁶

Pokles nenastal len v prípade dôvery. Upadá aj záujem o správy. Na celom svete klesol záujem zo 63 % v roku 2017 na 51 % v roku 2022, zatiaľ čo selektívne vyhýbanie sa ostro stúplo a za toto obdobie sa v Spojenom kráľovstve zdvojnásobilo. Ľudia sa správam vyhýbajú z niekoľkých dôvodov vrátane nedôvery voči médiám, vyhoreniu po následných krízach, problému porozumieť komplexným reportážam, ako aj v dôsledku celkovej apatie a nezájmu.¹⁰⁷ Toto vyhýbanie sa správam predstavuje závažnú hrozbu, pretože médiá pomáhajú občanom pochopiť svet okolo nich, uplatňovať ich demokratické povinnosti a dohliadať na to, aby držiteľia moci prijali zodpovednosť za svoje činy.¹⁰⁸ Bez spoľahlivých informácií a konzistentného chápania udalostí sa môžu občania stať taktiež zraniteľnejšími voči dezinformáciám a polarizujúcim vplyvom.

Je prekvapivé, že napriek negatívnym trendom z hľadiska dôvery, vnímania a spotreby Európania stále pripisujú médiám veľkú hodnotu. Švédsko (95 %) a Nemecko (90 %) sú na čele zoznamu krajín, ktoré pripisujú médiám celkovú hodnotu pre fungovanie spoločnosti v ich krajine. Španielsko je tretie spoločne s Holandskom s celkovým skóre dôvery 88 %. Dánsko (85 %), Spojené kráľovstvo (81 %), Francúzsko (76 %) a Taliansko (75 %) uzatvárajú tento zoznam, čo svedčí o relatívne vysokom ocenení médií na celom kontinente.¹⁰⁹

Neexistuje jednotné chápanie toho, ako si ľudia vytvárajú svoje vnímanie médií. Jedna americká štúdia zistila, že dôveru najlepšie vysvetľuje politická ideológia a názor človeka na vládu, spoluobčanov a ekonomiku.¹¹⁰ Štúdia výskumného centra Pew v Európe zistila, že politická ideológia nebola najlepším určujúcim činiteľom. Dôveru voči médiám lepšie predpovedala viera v populistické myšlienky.¹¹¹ Tieto problémy si vyžadujú ďalší výskum. Je však jasné, že vnímanie zaujatosti ovplyvňuje dôveru voči mainstreamovým médiám, čo bráni funkcii médií ako základnej časti európskych demokracií.

Miestne prístupy k riešeniu problematických médií

Príčinná súvislosť medzi médiami a polarizáciou nie je jasná. Hoci je rozumné túto súvislosť nepreceňovať, sú určité aspekty médií – ich produkcia aj spotreba –, ktoré je možné riešiť s cieľom pomôcť reagovať na polarizáciu a šírenie antiautoritatívnych postojov. Tieto aspekty by sa však nemali analyzovať len z pohľadu úlohy médií pri polarizácii. Skôr by sa mali začleniť do širšieho chápania faktorov prinútenia a príťažlivosti, ktoré podnecujú ľudí k tomu, aby zastávali polarizované a extrémistické názory vo všeobecnosti. Tento prístup umožňuje odborníkom prekročiť rámec diskusie o tom, či populárne názory formujú médiá alebo je to naopak, a zamerať sa na zraniteľnosť voči extrémizmu na úrovni jednotlivcov a celej komunity. Táto časť predstaví projekty a prístupy, ktoré boli spustené v Európe na riešenie niektorých dôležitých aspektov ponuky a dopytu médií na podporu spoločenskej súdržnosti na miestnej úrovni. Ponúkajú dôležité ponaučenia a inšpiráciu pre odborníkov pri riešení tohto komplexného problému v širšom rámci boja proti extrémizmu, nenávisti a polarizácii.

Posilnenie kritického myslenia a (digitálnej) mediálnej gramotnosti

Prvá časť tejto stručnej správy poskytla prehľad o dynamike dopytu u ľudí sledujúcich mainstreamové a alternatívne médiá a o tom, ako ich tento obsah môže ovplyvniť. V tejto súvislosti sa odborníci v celej Európe snažia ochrániť zraniteľné skupiny pred problematickými naratívami (vrátane potenciálne polarizujúceho obsahu v médiách) tým, že podporujú a posilňujú zručnosti kritického myslenia a (digitálnej) mediálnej gramotnosti. Zručnosti kritického myslenia sú pre ľudí nevyhnutné, aby dokázali nezávisle vyhodnocovať informácie a vytvárať si úsudok. Na podporu tejto skutočnosti je mediálna gramotnosť nevyhnutná na zlepšenie schopnosti ľudí pochopiť posolstvá v médiách, analyzovať a zapojiť sa do nich. Hoci rôzne publiká budú reagovať na rôzne prístupy, kritické myslenie a mediálna gramotnosť sú

¹⁰⁶ Pozrite si Newman a kol. (2021).

¹⁰⁷ Pozrite si Newman a kol. (2022).

¹⁰⁸ Pozrite si Thurman a Fletcher (2019).

¹⁰⁹ Pozrite si Newman a kol. (2021).

¹¹⁰ Pozrite si Lee (2010).

¹¹¹ Pozrite si Mitchell a kol. (2018).

v rámci „celospoločenských“ stratégií na vytváranie komunít odolných voči extrémizmu neoceniteľné.¹¹² Táto časť obsahuje príklad programu kritického myslenia a mediálnej gramotnosti.

Program Be Internet Citizens¹¹³ (Budte internetovými občanmi) je príkladom vzdelávacieho programu, ktorého cieľom je podporiť a posilniť mladých ľudí, aby sa orientovali v online priestore pomocou mediálnej gramotnosti, kritického myslenia a digitálneho občianstva. Je veľmi prispôsobivý a bol dodaný do Bulharska, Francúzska, Grécka, Talianska, Severného Macedónska, Rumunska, Švédska a Spojeného kráľovstva. Tento program používa interaktívne cvičenia a aktivity na rozvoj schopností učiteľov a pedagógov mimo formálneho vzdelávania zvyšovať povedomie o škodlivosti dezinformácií, predsudkov, šikanovania a polarizujúceho obsahu online medzi tínedžermi a rodičmi. Zdroje umožňujú mladým ľuďom interagovať s problémami prepojenými na problematiku médií priamo a nepriamo, pričom ich žiadajú, aby identifikovali a podrobne preskúmali zaujaté a na senzáciách založené spravodajstvo, dezinformácie a polarizujúci obsah. V každom prípade sa mladým ľuďom poskytuje pomoc, aby pochopili problém a identifikovali rôzne riešenia.

Poznatky pre odborníkov

Program Be Internet Citizens (Budte internetovými občanmi) je v praxi príkladom dôležitosti spolupráce s pedagógmi a mladými ľuďmi, aby sa zabezpečilo trvalo udržateľné uplatňovanie, hodnota využívania neformálneho vzdelávania a efektívnosť toho, aby bolo učenie pohlcujúce a zábavné prostredníctvom hier a interaktívnych aktivít. Samotné zdroje aj ponaučenia, ktoré ponúkajú, predstavujú dobrú inšpiráciu pre odborníkov, ktorí sa snažia učiť tínedžerov o mediálnej gramotnosti a problematickom spravodajstve.

Protinaratívy a strategická komunikácia

V dobe, keď dôvera v médiá a čítanosť v celej Európe klesajú, by sa mali odborníci zamyslieť aj nad tým, ako udržať záujem občanov a zapájanie sa v súvislosti so spoľahlivými médiami. Komunikačné kampane a prispôsobené spravodajské programy môžu pomôcť pri vzdelávaní ľudí o médiách, zdôrazniť ich dôležitosť, zjednodušiť komplexné reportáže a bojovať proti potenciálne polarizujúcim výmenám a zapájaniu sa do aktuálnych udalostí. Je to mimoriadne dôležité pre zapájanie mladého publika, ktoré sleduje médiá menej a v obmedzenejších formátoch. Riešenia by sa preto mali zamerať na prostredia, v ktorých dominuje mládež, ako sú sociálne médiá. Miestni, vnútroštátni a medzinárodní predstavitelia môžu prispieť aj tým, že využijú strategickú komunikáciu na predchádzanie kontroverzným a náročným problémom, pri ktorých je pravdepodobné, že budú polarizovať publikum spravodajstva. Táto časť obsahuje príklady komunikačných kampaní, ktorých cieľom je zabrániť klesajúcemu a polarizujúcemu používaniu médií a zmierniť jeho dôsledky.

Dare to be Grey¹¹⁴ (Odváž sa byť sivým) je kampaň na sociálnych médiách, ktorú spustili a riadili mladí ľudia v Holandsku s cieľom riešiť polarizáciu. Prostredníctvom širokej škály multimediálneho obsahu a zapojenia využíva analýzu online dát, propaguje rôzne myšlienky a oslavuje umiernenosť, čím povzbudzuje sledovateľov, aby v sporných otázkach identifikovali „sivú“ strednú cestu a aby si dali pozor na kroky, ktoré by mohli posilniť polarizované, čierno-biele postoje. Projekty, ako je tento, sú najdôležitejším nástrojom pri prevencii: pomáhajú ľuďom pochopiť aktuálne správy a orientovať sa v zaujatosti ako súčasť spravodajstva a používať kritické myslenie na syntézu spravodajstva, aby ho lepšie pochopili. Kampaň Dare to be Grey (Odváž sa byť sivým) taktiež ponúka zdroje na mobilizáciu sledovateľov, aby pomohli ostatným urobiť to isté. Keďže je primárne založená na sociálnych médiách a vedú ju mladí ľudia, má dobré predpoklady na to, aby sa záujmovo stretla s mladými používateľmi, ktorí sa so správami pravdepodobne stretávajú pasívne alebo prostredníctvom interpretácie iných. Táto kampaň je aktuálne zameraná konkrétne na holandský trh: to jej umožňuje prispôbiť prístup k používateľom v Holandsku a robí to z nej dobrý model pre lokalizované intervencie prostredníctvom sociálnych médií, ktoré môžu budovať odolnosť medzi zraniteľnými používateľmi a mobilizovať zdanlivo nezasiahnutú väčšinu, aby sa stala súčasťou riešenia.

Poznatky pre odborníkov

Hoci kampaň Dare to be Grey (Odváž sa byť sivým) je špecificky prispôbena pre Holandsko, predstavuje cenný model pre odborníkov v celej EÚ. Vďaka jej pútavému obsahu a autorstvu mladých ľudí je prístupnejšia pre mladšie publikum, zatiaľ čo využívanie sociálnych médií umožňuje jeho rozšírenie v danom prostredí pri relatívne nízkych

¹¹² Pracovná skupina pre boj proti násilnému extrémizmu (CVE), iniciatíva pre strategickú komunikáciu, 2017, str. 5.

¹¹³ Pozrite si <https://internetcitizens.withyoutube.com/>.

¹¹⁴ Pozrite si <https://www.daretobegrey.com/>.

nákladoch. Taktiež ukazuje dôležitosť prispôsobovania obsahu konkrétnemu prostrediu a potrebu aktualizácie takéhoto prístupu v snahe držať krok s meniacimi sa online trendmi a prioritami. Kampaň Dare to be Grey (Odváž sa byť sivým) poukazuje na dôležitosť kampaní, ktoré skutočne vedú mladí ľudia. Európski odborníci by mali preskúmať spôsoby, ako podporiť mladých ľudí pri vytváraní a riadení iných protinaratívnych kampaní špecificky pre mladé publikum.

Satirické spravodajské programy. Po popularite programu *The Daily Show* v Spojených štátoch amerických sa rozmohli satirické spravodajské programy, ktoré sú vo veľkej miere zamerané na mladých ľudí, s cieľom zaujať ich aktuálnymi udalosťami. Zatiaľ čo americké relácie ako *Last Week Tonight* s Johnom Oliverom naďalej priťahujú medzinárodných sledovateľov, objavili sa európske programy s rovnakým formátom, ako je program Arjena Lubacha v Holandsku, ktorý sa stal medzinárodne známym potom, čo spustil videokampaň „America First“ (Amerika na prvom mieste), ktorá zachvátila Európu. Existujú aj exkluzívne online verzie, ako austrálska verzia *Juice Media*, ktorá má celosvetové publikum a venuje sa celosvetovým udalostiam. Prístup a tón oslovujú mladšie publikum, zatiaľ čo vďaka formátu sú komplexné témy prístupné a dynamické.

Poznatky pre odborníkov

Tieto spravodajské programy poskytujú dôležitú kontrolu politikov a komerčných aktérov tým, že poukazujú na konkrétne problémy, ktoré sú mainstreamovým spravodajstvom často prehliadané. Je však potrebné poznamenať, že satirický prístup môže byť odrádzajúci pre tých, ktorí nesúhlasia, a mohol by mať dokonca polarizujúci vplyv na publikum, ktoré pevne zastáva opačné populistické názory. A taktiež hoci spravodajské satirické programy poukazujú na problematické postavy v rámci celého spektra, vo všeobecnosti zvyknú byť ľavicovo orientované, a to môže prispievať k názoru, že populárne médiá sú zaujaté a neobjektívne. Aj po zohľadnení týchto rizík toto spojenie komédie a spravodajstva predstavuje replikovateľný prístup, ktorý by sa mohol začleniť do miestnych komunikačných kampaní a mediálnych programov. Tento prístup sa taktiež dobre spája s obsahom na sociálnych médiách a mohol by sa využiť na prinášanie správ na videoplatformy, ako sú TikTok a Instagram. Odborníci by pritom mali zvážiť spoluprácu s influencermi, aby pritiahli väčšie publikum.

Miestni aktéri na úrovni obcí by mali zvážiť aj využívanie širšej strategickej komunikácie na minimalizáciu polarizačného potenciálu spravodajstva týkajúceho sa citlivých alebo kontroverzných tém.

Návrat zahraničných teroristických bojovníkov a ich rodín predstavuje citlivú a kontroverznú tému, ktorá môže vyvolať značnú pozornosť médií a viesť k polarizácii v komunitách. Je to z dôvodu (chybných) predpokladov, strachu a hnevu namierenému voči ľuďom, o ktorých sa predpokladá, že sú nejakým spôsobom zapojení do terorizmu alebo teroristických skupín. V dôsledku toho predstavuje komunikácia týkajúca sa takýchto navrátilcov dilemu a výzvu v rámci širšieho procesu rehabilitácie a reintegrácie. Mediá, či už mainstreamové, alebo alternatívne, zohrávajú v tejto súvislosti dôležitú úlohu. Výzvy spojené s komunikáciou týkajúcou sa navrátilcov zahŕňajú nemožnosť zdieľať všetky dáta z dôvodu práv na ochranu osobných údajov, čo prispieva k stigmatizácii, ďalšiemu strachu a šíreniu dezinformácií.

Poznatky pre odborníkov

Odborníci diskutovali o tomto probléme na MIESTNOM online stretnutí siete RAN v máji 2020. Dohodli sa na zozname osvedčených postupov pri zapojení médií s cieľom riešiť alebo zmierniť vplyv týchto výziev. Jedným z odporúčaní je vytvoriť čo najskôr partnerstvo

s médiami, v ideálnom prípade pred príchodom navrátilcov do ich komunít.¹¹⁵ Ďalším je vytvoriť spoločný jazyk na komunikáciu s médiami, čo znamená, že zainteresované strany musia byť vo svojich posolstvách konzistentné a presné, aby sa zaistilo, že nedôjde k žiadnemu nedorozumeniu, ktoré by mohlo zvýšiť napätie. V rovnakom duchu by mali odborníci dbať na jasné vymedzenie úloh a povinností pri komunikácii s médiami vrátane jasného pochopenia toho, ktoré údaje sa môžu a nemôžu zdieľať. Ako príklad dobrej praxe pri uľahčovaní komunikácie medzi všetkými relevantnými stranami bola spomenutá pracovná skupina AG Kosti pre miestne štruktúry na prevenciu islamizmu v Dolnom Sasku v Nemecku.¹¹⁶

Podpora spoľahlivého žurnalizmu

Ďalší aspekt, ktorý je potrebné zvážiť, je produkcia spravodajstva: stratégie musia preskúmať spôsoby, ako chrániť a podporovať spoľahlivú žurnalistiku a zároveň identifikovať problematické spravodajstvo a reagovať naň. Novinári sú v centre tohto diania. Všetky doteraz uvedené stratégie závisia od existencie kvalitnej žurnalistiky, ktorá si vyžaduje dobre vyškolených novinárov, ktorí majú primeranú a vhodnú podporu na to, aby mohli pracovať efektívne a v súlade s hodnotami otvorených, pluralistických spoločností.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (Centrum pre pluralitu a slobodu médií, CMPF)¹¹⁷ pracuje na ochrane médií v celej Európe prostredníctvom štyroch primárnych kanálov: výskum, diskusie, vzdelávanie a školenie a šírenie výsledkov. CMPF je spolufinancovaná Európskou úniou a ponúka širokú škálu školiacich programov pre novinárov a odborníkov, ako aj sieťový prístup na poskytovanie rozhodujúcej podpory vrátane právnej expertízy, informácií a nástrojov, verejných fór, cezhraničnej výmeny a ocenení. Touto prácou posilujú postavenie novinárov na miestnej úrovni a na celom kontinente s cieľom chrániť budúcnosť európskych médií.

Poznatky pre odborníkov

Európski odborníci nemusia čeliť tejto výzve sami. Mali by hľadať všetky druhy podpory od Európskej únie alebo susedných krajín vrátane zdieľania rád, osvedčených postupov a inšpirácie, ako aj príležitostí na priamejšiu podporu, akou sú financovanie alebo zdroje.

RNTC Media¹¹⁸ je žurnalistický školiaci program so sídlom v Holandsku, ktorý riadi spoločnosť RMW Media. Na rozdiel od iných školiacich programov sú v ňom vítaní novinári z radov občanov aj profesionáli a zameriava sa na využívanie žurnalistiky na podporu sociálnej zmeny. Ich študijný program zahŕňa vytváranie obsahu a kampaní na sociálnych médiách s cieľom umožniť účastníkom školenia využívať médiá, ako aj zručnosti v oblasti mediálnej gramotnosti, ktoré pomáhajú bojovať proti dezinformáciám. Program vtiahne účastníkov do procesu tvorby a pomôže im pochopiť žurnalistiku prostredníctvom praxe a vybudovať si užitočné zručnosti. Tento dokument sa zaoberá úlohou, ktorú môže zohrávať občianska žurnalistika (pozitívnu aj negatívnu), a keďže digitalizácia sa stáva absolútnejšou, tento trend bude pravdepodobne pokračovať. Preto je dôležité zahrnúť žurnalistické školenie, ktoré dokáže využiť tento trend na podporu spoľahlivého spravodajstva a pomôcť bezpečne a efektívne šíriť správy prostredníctvom sociálnych médií.

Poznatky pre odborníkov

Program RNTC Media je príkladom toho, ako môže mediálne vzdelávanie podporiť zodpovednú občiansku žurnalistiku, ako aj odborníkov. Občianska žurnalistika môže byť škodlivá, a preto môže byť lákavé úplne od nej odráďať. Jej história v oblasti presadzovania ľudských práv je však významná a táto žurnalistika sa v digitálnej ére pravdepodobne stane výraznejšou. Európski odborníci by sa mali učiť z tohto úspešného programu a v širšom rozsahu zdieľať dôležité poznatky a zručnosti.

¹¹⁵ Pozrite si Wouterse & Gssime, 2020, str. 4 – 8.

¹¹⁶ Viac informácií je dostupných na stránke <https://beraten-niedersachsen.de/>.

¹¹⁷ Pozrite si <https://cmpf.eu.eu/>.

¹¹⁸ Pozrite si <https://www.rnw.org/what-we-do/rntc/>.

Iniciatíva „News Initiative“ (Spravodajská iniciatíva) Európskej únie¹¹⁹ bola spustená s cieľom vytvoriť „existujúce a nové kroky na podporu sektora spravodajských médií“. Využitím komplexného prístupu prostredníctvom kombinácie politických prístupov a financovania sa usiluje riešiť výzvy, ktorým čelia spravodajské médiá. Tento program venuje 75 miliónov EUR čiastočne na granty pre projekty, ktoré umožňujú a podporujú nezávislú žurnalistiku, ako aj na granty pre mediálnu gramotnosť, overovanie faktov, online médiá a ďalšie.

Poznatky pre odborníkov

Program prebieha a zainteresovaní európski odborníci by mali monitorovať príležitosti na podporu alebo spoluprácu. Táto iniciatíva taktiež predstavuje dobrý model pre lokalizovanejšie prístupy, prostredníctvom ktorých by mohli vnútroštátne alebo miestne vlády organizovať svoje mediálne stratégie tak, aby boli komplexnejšie a umožňovali väčšiu spoluprácu s ostatnými zainteresovanými stranami vrátane občianskej spoločnosti.

Monitorovanie médií

Problematický a citlivý obsah v spravodajských médiách je nevyhnutný. Monitorovanie médií je dôležité pre odborníkov aj politických činiteľov, aby pochopili ekosystém spravodajských médií vrátane hlavných nenávistných a polarizujúcich naratívov a sietí spravodajských médií, ktoré produkujú a šíria problematický obsah. Toto pochopenie je nevyhnutné pre navrhnutie politiky a programov na miestnej úrovni založených na dôkazoch, ktoré sú prispôsobené hrozbe a riziku, ktoré predstavuje extrémny obsah.

Monitorovanie médií je možné vykonávať manuálne prostredníctvom spravodajstva z otvorených zdrojov, ktoré predstavuje mimoriadne užitočnú metódu pri hľadaní konkrétnych dát. Ďalšou metódou monitorovania je použitie automatického zhromažďovania a analýzy pomocou softvéru využívajúceho umelú inteligenciu. Tento prístup sa lepšie hodí na informovanie príslušných zainteresovaných strán o postojoch verejnosti k určitej téme a na mapovanie sietí. Pri vykonávaní tejto práce musia monitory médií dodržiavať pravidlá týkajúce sa dát a práv na ochranu osobných údajov, aby sa zabezpečil riadny postup. Táto časť obsahuje príklad účinného programu na monitorovanie médií.

Media Pluralism Monitor¹²⁰ (Monitor plurality médií) je nástroj vyvinutý EÚ na monitorovanie plurality médií na základe súboru 25 najdôležitejších ukazovateľov, ktoré hodnotia základnú ochranu, pluralitu trhu, politickú nezávislosť a sociálnu inkluzivnosť verejnoprávných, komerčných a komunitných médií. Správy vygenerované pomocou tohto nástroja za roky 2018, 2019 a 2020 sú dostupné online.

Poznatky pre odborníkov

Keď nástroje, ako je tento, využíva nezávislý kontrolór, môže to pomôcť miestnym a vnútroštátnym aktérom lepšie pochopiť mediálne prostredie v ich krajine a odhaliť potenciálne hrozby polarizácie a problematické médiá, ako aj trendy, ktoré môžu ohroziť pluralitu médií.

Úvahy pre miestnych odborníkov

- Všetky reakcie musia byť založené na dôkazoch a v súčasnosti existuje príliš málo výskumov na to, aby sme mohli skutočne informovať o účinných a trvalo udržateľných

¹¹⁹ Pozrite si <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/funding-news-media-sector>.

¹²⁰ Pozrite si <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/monitoring-media-pluralism>.

politikách a programoch. Aj keď narastá množstvo výskumov, ktoré sa venujú tejto téme a jej potenciálnym dôsledkom, väčšina z nich sa zameriava na USA, kde sa tieto výzvy prejavujú odlišným spôsobom. Odborníci v EÚ by sa mali zoznámiť s existujúcim výskumom, ale mali by taktiež realizovať alebo podporovať nový výskum vrátane lokalizovaného výskumu zameraného na konkrétne komunity s cieľom informovaných cielených zásahov.

- Vzťah medzi médiami a polarizáciou je stále nejasný. Odborníci by mali pristupovať k tejto výzve s odhodlaním, pričom by mali dať pozor na to, aby nepreceňovali toto prepojenie alebo nezosiľovali negatívne vnímanie médií, čo môže viesť k ďalšej neúčasti. Hoci problémy so spravodajskými médiami je potrebné riešiť, sú taktiež dôležitým spojencom a integrálnou súčasťou fungujúcej demokracie, ktorú je potrebné ochrániť.
- Chýbajúce financovanie predstavuje závažnú hrozbu pre budúcnosť spravodajských médií. Hoci komercializácia pomohla médiám získať väčšiu politickú nezávislosť, vytvorila taktiež väčšiu závislosť od trhových síl a vedie ku konsolidácii médií do rastúcich mediálnych impérií. Príjmy z reklamy nie sú dostatočné a ľudia nie sú zvyknutí za tieto médiá platiť.¹²¹ V tomto náročnom prostredí môžu byť na ochranu nezávislej žurnalistiky potrebné politické opatrenia. Získanie podpory občanov však bude vyžadovať obrovské úsilie.
- Rozvoj technológií presunul spravodajské médiá do virtuálneho priestoru. Pandémia tento proces ešte viac urýchlila, a to napriek tomu, že veľká časť publika získavala relevantné informácie o ochorení Covid-19 z televíznych vysielaní. V dôsledku toho sa dezinformácie, konšpiračné naratívy a nenávistný obsah, prítomné najmä v alternatívnych médiách, obrovskou rýchlosťou rozšírili naprieč internetom. Odborníci musia byť lepšie vybavení, aby sa vedeli pohybovať v online priestore, zaujať publikum a navrhovať reakcie vhodné pre virtuálny priestor.
- Ako súčasť účinnej reakcie na polarizujúci obsah na platformách alternatívnych médií bola často navrhovaná cenzúra. Úplné odstránenie nenávistného a polarizujúceho obsahu alebo zablokovanie extrémnych platforiem sa z krátkodobého hľadiska javí ako rozumné riešenie: ak sa odstráni ponuka problematickeho obsahu, čitatelia mu nebudú vystavení. Zo strednodobého až dlhodobého hľadiska je však cenzúra pravdepodobne neúčinná a dokonca kontraproduktívna. Po prvé, vlády môžu cenzúru zneužiť na umlčanie kritických spravodajských médií. Po druhé, aj keď nedôjde k jej zneužitiu, cenzurované médiá sa môžu obnoviť v inej jurisdikcii mimo dosahu zákona alebo pod iným názvom. Po tretie, cenzurovanie problematických médií vrátane obsahu extrémistických skupín môže okrem dodržiavania zákonov o slobode prejavu posilniť presvedčenie, že regulácia médií je skorumpovaná a vytvorená s cieľom zakryť „pravdu“.¹²² To by mohlo následne posilniť konšpiračné naratívy a posilniť extrémistické hlasy.
- Novinári sú dôležitou súčasťou alternatívnych populistických spravodajských médií. Slúžia ako strážcovia pre populistických aktérov a ich naratívy, interpreti, ktorí vyhodnocujú ich posolstvá a činy, alebo pôvodcovia populistických posolstiev. Preto je dôležité spolupracovať s novinármi s cieľom zvýšiť ich povedomie o rizikách súvisiacich s ľahkovážnym a neetickým informovaním. Novinári by sa mali navyše zapájať, aby tvorili účinnú súčasť riešenia populistických posolstiev prostredníctvom spoľahlivej žurnalistiky a reagovania na problematický obsah.
- Verejnoprávne médiá sú dôležitou súčasťou ekosystému médií a budú potrebovať podporu, aby sa prispôbili meniacemu sa prostrediu, ktoré chráni ich jedinečnú úlohu. Mnohí verejnoprávni vysielatelia v Európe sú financovaní z daní. Tento model je však realizovateľný len dotedy, kým im bude väčšina občanov ako spravodajskému zdroju dôverovať a kým v nich budú vidieť hodnotu. Vlády by mali viesť politiku, ktorá chráni verejnoprávne médiá a zabezpečuje ich financovanie bez toho, aby zasahovali do ich nezávislosti alebo ovplyvňovali ich dôveryhodnosť, zatiaľ čo ostatní odborníci budú musieť pomôcť zabezpečiť ich miesto v srdciach a myšliach občanov.

¹²¹ Newman a kol. 2022, str. 62 – 109.

¹²² Pozrite si Radicalisation Awareness Network (Sieť na zvyšovanie povedomia o radikalizácii) (2019).

- Overovanie faktov a prierezový obsah predstavujú užitočné stratégie prevencie, je však nepravdepodobné, že by mali silný pozitívny vplyv na ľudí, ktorí sú už polarizovaní alebo zastávajú populistické názory. Niektoré výskumy ukazujú, že by mohli mať dokonca negatívny vplyv. Oboje sú bežnými stratégiami proti polarizácii a dezinformáciám, a preto musia odborníci pri navrhovaní projektov brať do úvahy konkrétne potreby publika, aby sa uistili, že uplatňujú prístup, ktorý nebude škodiť.
- Hoci sa krajne pravicovému extrémizmu a konšpiračným naratívom venuje čoraz viac pozornosti a pochopenia, je potrebné, aby to podporila vláda prostredníctvom finančných záväzkov v snahe zaistiť, že príslušné zainteresované strany majú primerané zdroje a kapacity na riešenie tohto problému. Zároveň to neznamená, že by mali mať existujúce programy zamerané na násilný islamistický extrémizmus menšiu prioritu, pretože napriek zmenšeniu územia Islamského štátu a relatívne menšiemu počtu teroristických útokov v Európe je hrozba, ktorú predstavujú násilné islamistické skupiny, všadeprítomná. Vo vzťahu k médiám a polarizácii to znamená, že by mali odborníci naďalej obhajovať miestne hrozby a konzultovať ich s rozhodovacími orgánmi, aby pomohli usmerniť politiku v tejto oblasti. Úloha médií pri polarizácii je najdôležitejším pilierom a ako taká by mala byť v politických diskusiách primerane zohľadnená.

Odporúčania

1. Vykonávajte lokalizovaný výskum, aby ste pomohli pri tvorbe miestnych, vnútroštátnych a celoeurópskych stratégií.
2. Vyhybanie sa správam predstavuje vážny problém. Odborníci by mali podporovať ľudí, aby prejavili záujem o správy, a to predovšetkým akademicky znevýhodnených a mladých ľudí. Medzi spôsoby, ako to urobiť, patrí lepšie občianske vzdelávanie, ktoré pomôže dať do kontextu aktuálne udalosti, kampane, ktoré pomôžu ľuďom pochopiť dôležitosť médií a vyvrátiť obvinenia zo zaujatosti, ktoré podkopávajú dôveru voči médiám, a iniciatívy, vďaka ktorým budú správy viac oslovovať a budú ľahšie pochopiteľné.
3. Zahrňte žurnalistiku a médiá ako témy do občianskeho vzdelávania, a to pri formálnom aj neformálnom vzdelávaní. Ľuďom to pomáha zväziť a pochopiť dôležitosť žurnalistiky, ako aj proces a etiku, ktoré sú základom prípravy a šírenia správ prostredníctvom médií.
4. Podporujte programy, ktoré podporujú kritické myslenie a mediálnu gramotnosť, s cieľom chrániť zraniteľné publikum. Tieto programy je potrebné prispôbiť rôznemu publiku, ktoré zahŕňa rôzne vekové kategórie, pohlavia, etniká, náboženstvá a sociálne skupiny. Najdôležitejšia súčasť týchto programov by mala podporovať účastníkov v tom, aby nezávisle rozlišovali fakty od názoru, spoznali zaujatosť v spravodajstve a konšpiračných naratívoch, potvrdzovali a overovali správnosť správ a reagovali na problematický obsah a aktérov.
5. Spolupracujte so spravodajskými médiami a novinármi, aby ste vyriešili negatívne vnímanie mainstreamových médií s cieľom vybudovať dôveru, udržať si čitateľov a bojovať proti príťažlivosti alternatívnych médií. To zahŕňa zlepšenie pochopenia a povedomia mediálneho priemyslu o polarizácii a populizme a o tom, ako môže ich spravodajstvo zhoršovať tieto fenomény.
6. Podporujte etickú a spoľahlivú žurnalistiku. Novinári pri informovaní o problematickom a polarizujúcom obsahu čelia morálnym a právnym dilemám. Je potrebné urobiť viac, aby sa zvýšilo povedomie o ich vplyve pri informovaní o citlivých politických problémoch alebo udalostiach a vybaviť ich metódami na zabezpečenie vyváženého spravodajstva.

7. Úzko spolupracujte so spravodajskými mediálnymi organizáciami na politicky citlivých témach. Vytvorte komunikačný plán, v ktorom budú médiá zmysluplným spôsobom zapojené ako partner, aby mohli primerane informovať o probléme bez šírenia strachu, stigmatizácie komunit a šírenia dezinformácií.
8. Vytvorte štruktúry a platformy, ktoré uľahčujú vzájomnú spoluprácu medzi odborníkmi, výskumníkmi, politickými činiteľmi, novinármi, vlastníkmi spravodajských médií a technologickými spoločnosťami. Mediá a polarizácia predstavujú komplexné problémy, ktoré si vyžadujú spoločnú, koordinovanú reakciu od všetkých relevantných zainteresovaných strán.
9. Cenzúru využívajte opatrne, pričom zabezpečte, aby bola chránená sloboda prejavu a aby sa toto opatrenie nezneužívalo. Keďže cenzúra má potenciál viesť k posilneniu presvedčení, že ide o konšpiráciu namierenú proti už radikalizovaným skupinám, naplánujte reakcie, ktoré zmiernia takýto následný vplyv. V situáciách, ktorých dôsledky majú potenciál spôsobiť viac škody ako úžitku, posúďte, či je cenzúra správnym prístupom.
10. Dohliadnite na to, aby médiá, ich vedúci pracovníci a zamestnanci, ktorí produkujú a šíria obsah klasifikovaný ako nenávistné prejavy, prijali zodpovednosť za svoje činy. Ich sankcionovanie by malo byť primerané, aby sa zabezpečilo, že nedôjde k zvýšeniu prestíže týchto médií a ľudí. Je však dôležité pamätať si, že sankcionovanie tento problém nevyrieši. Na pochopenie faktorov, ktoré ich viedli k produkcii a/alebo šíreniu problematického obsahu, a v záujme reagovať na tieto faktory je potrebný širší plán zapojenia.
11. Monitorujte spravodajské médiá a ich vplyv. Môže to zahŕňať špecializované tímy pre výskum z otvorených zdrojov a vytvorenie platformy, na ktorú sa môžu používatelia obrátiť s problematickým obsahom. Okrem toho použite softvér využívajúci umelú inteligenciu na detegovanie extrémistického obsahu a pochopenie postoja a názorov spotrebiteľov online správ.

O autoroch:

Kelsey Bjornsgaard je vedúcou praxe pre sieť Strong Cities Network (Sieť silných miest) v inštitúte Institute for Strategic Dialogue (Inštitút pre strategický dialóg), kde vedie vývoj modelov budovania kapacít na zlepšenie miestne vedených prístupov na prevenciu a boj proti násilnému extrémizmu. Úzko spolupracuje s vedúcimi predstaviteľmi obcí, odborníkmi z praxe, občianskou spoločnosťou a mladými ľudovými aktérmi s cieľom budovať dôležité kapacity a podporovať medzisektorovú koordináciu na podporu komunitných riešení v celosvetovom meradle. Kelsey získala magisterský titul v odbore štúdií medzinárodných konfliktov na univerzite King's College London a bakalársky titul v odbore európskych štúdií na univerzite University of Oklahoma.

Simeon Dukić je hlavným manažérom siete Strong Cities Network (Sieť silných miest) v inštitúte Institute for Strategic Dialogue (Inštitút pre strategický dialóg), kde vedie výskum, zapájanie sa do siete a podporuje úsilie na úrovni miest s cieľom riešiť otázku extrémizmu, nenávisť a polarizácie v Európe a Ázii. Jeho práca sa zameriava na mapovanie regionálneho prostredia offline a online hrozieb, využívanie miestnych rámcov prevencie pod vedením obcí s viacerými zainteresovanými stranami, posilňovanie spolupráce na národnej a miestnej úrovni a posilňovanie mládeže v boji proti nenávisť, polarizácii a extrémizmu. Simeon získal magisterský titul v odbore spravodajské služby a medzinárodná bezpečnosť na univerzite King's College London a bakalársky titul v odbore globálne výzvy na univerzite Leiden University College v Haagu.

Literatúra

Abubakar, A. T. (2020). News values and the ethical dilemmas of covering violent extremism [Spravodajské hodnoty a etické dilemy pri informovaní o násilnom extrémizme]. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(1), 278 – 298.

Ardèvol-Abreu, A., & Gil de Zúñiga, H. (2017). Effects of editorial media bias perception and media trust on the use of traditional, citizen, and social media news [Vplyv vnímania redakčnej zaujatosti médií a dôvery v médiá na využívanie tradičných, občianskych a sociálnych mediálnych správ]. *Journalism & mass communication quarterly*, 94(3), 703 – 724.

Atton, C. (2002). *Alternative Media* [Alternatívne médiá]. SAGE Publications.
<https://dx.doi.org/10.4135/9781446220153>

Atton, C. (2003). What is alternative journalism? [Čo je alternatívny žurnalizmus?]. *Journalism*, 4(3), 267 – 272.

Atton, C., & Hamilton, J. F. (2018). *Alternative Journalism*. Journalism Studies: Key Texts [Alternatívny žurnalizmus. Štúdium žurnalistiky: Najdôležitejšie texty]. SAGE Publications.

Bail, C. A., Argyle, L. P., Brown, T. W., Bumpus, J. P., Chen, H., Hunzaker, M. F., ... & Volfovsky, A. (2018). Exposure to opposing views on social media can increase political polarization [Vystavenie opačným názorom na sociálnych médiách môže zvýšiť politickú polarizáciu]. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(37), 9216 – 9221.
<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1804840115>

Banks, A., Calvo, E., Karol, D., & Telhami, S. (2021). #PolarizedFeeds: Three experiments on polarization, framing, and social media [Tri experimenty o polarizácii, formovaní a sociálnych médiách]. *The International Journal of Press/Politics*, 26(3), 609 – 634.
<https://doi.org/10.1177/1940161220940964>

Barna, I., & Knap, Á. (2019). Antisemitism in contemporary Hungary: exploring topics of antisemitism in the far-right media using natural language processing [Antisemitizmus v súčasnom Maďarsku: skúmanie tém antisemitizmu v krajne pravicových médiách pomocou spracovania prirodzeného jazyka]. *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*, 18(1), 75 – 92.

Berger, J. M. (2018). *Extremism* [Extrémizmus]. MIT Press.

Broggi, E., Carlini, R. M., Nenadic, I., Palmer, M., Parcu, P. L. & Cunha, M. V. de A. (2020). *Monitoring media pluralism in the digital era: application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018-2019* [Monitorovanie plurality médií v digitálnej ére: uplatňovanie monitorovania plurality médií v Európskej únii, Albánsku a Turecku v rokoch 2018 – 2019]. European University Institute.
<https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/67828/MPM2020-PolicyReport.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

Chase, J. (2018, 26. september). AfD says German state, media favour the left — do they? [AfD tvrdí, že nemecký štát a médiá uprednostňujú ľavicu – je to tak?]. *Deutsche Welle*.
<https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>

Conseil mondial de la radiotélévision. (2001). *Public Broadcasting: Why? How?* [Verejnoprávne vysielanie: Prečo? Ako?]. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124058>

Pracovná skupina pre boj proti násilnému extrémizmu (CVE), iniciatíva pre strategickú komunikáciu. (2017). *Zurich-London Recommendations on Preventing and Countering Violent Extremism and Terrorism Online* [Odporúčania z Zürichu a Londýna na prevenciu a boj proti násilnému extrémizmu a terorizmu online]. The Global Counterterrorism Forum (GCTF).

<https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2017/GCTF%20-%20Zurich-London%20Recommendations%20E>

Dangerfield, M. B. (n.d.). *Power to the People: The Rise and Rise of Citizen Journalism* [Moc v rukách ľudí: Vzostup a rozmach občianskej žurnalistiky]. Tate.

<https://www.tate.org.uk/art/art-terms/p/photojournalism/power-people>

Davey, J., & Ebner, J. (2019). 'The Great Replacement': The violent consequences of mainstreamed extremism [„Veľká výmena“: Násilné dôsledky mainstreamového extrémizmu]. Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>

DiMaggio, P., Evans, J., & Bryson, B. (1996). Have American's Social Attitudes Become More Polarized? [Stali sa sociálne postoje Američanov viac polarizované?]. *American Journal of Sociology*, 102(3) 690 – 755.

Druckman, J. N., Peterson, E., & Slothuus, R. (2013). How elite partisan polarization affects public opinion formation [Ako zaujatá polarizácia elít ovplyvňuje formovanie verejnej mienky]. *American Political Science Review*, 107(1), 57 – 79.

Dutton, W. H. (2009). The fifth estate emerging through the network of networks [Piaty stav, ktorý vzniká prostredníctvom siete sietí]. *Prometheus*, 27(1), 1 – 15.

Farinelli, F. (2021). *Conspiracy theories and far-right extremism – Insights and recommendations for P/CVE* [Konšpiračné teórie a krajne pravicový extrémizmus – Poznatzky a odporúčania pre P/CVE]. Radicalisation Awareness Network. Publications Office of the European Union. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/c1ab85bb-c39d-4006-8b11-0932b23696e1_en?filename=ran_conspiracy_theories_and_right-wing_2021_en.pdf

Firmstone, J. (2016). Mapping changes in local news [Mapovanie zmien v lokálnom spravodajstve]. *Journalism Practice*, 10(7), 928 – 938.

Flaxman, S., Goel, S., & Rao, J. M. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption [Filtračné bubliny, počúvanie iba názorov, ktoré sú podobné našim vlastným, a sledovanie online správ]. *Public opinion quarterly*, 80(S1), 298 – 320.

Fletcher, R., & Jenkins, J. (2019). *Polarisation and the news media in Europe: A literature review of the effect of news use on polarisation across Europe* [Polarizácia a spravodajské médiá v Európe: Prehľad literatúry o vplyve používania správ na polarizáciu v Európe] (štúdia). Panel for the Future of Science and Technology. European Parliamentary Research Service (EPRS). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-03/Polarisation_and_the_news_media_in_Europe.pdf

Galineau, K. (2019, 16. marec). Mosque shooter a white nationalist seeking revenge [Strelec z mešity, biely nacionalista, ktorý sa chcel pomstiť]. *AP News*.

<https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19fefcb2e948a1bf7ce63429bc186e>.

Gunther, A. C. (1992). Biased press or biased public? Attitudes toward media coverage of social groups [Zaujatá tlač alebo zaujatá verejnosť? Postoje k medializácii sociálnych skupín]. *Public Opinion Quarterly*, 56(2), 147 – 167.

Hallin, D. C., & Mancini, P. (2017). Ten years after comparing media systems: What have we learned? [Desať rokov po porovnaní mediálnych systémov: Čo sme sa naučili?]. *Political Communication*, 34(2), 155 – 171.

Hameleers, M., & Van der Meer, T. G. (2020). Misinformation and polarization in a high-choice media environment: How effective are political fact-checkers? [Dezinformácie a polarizácia v prostredí médií s veľkým výberom: Do akej miery sú účinní politickí overovatelia faktov?]. *Communication Research*, 47(2), 227 – 250.

Heft, A., Mayerhöffer, E., Reinhardt, S., & Knüpfer, C. (2020). Beyond Breitbart: Comparing right-wing digital news infrastructures in six Western democracies [Až za Breitbart: Porovnanie pravicových digitálnych spravodajských infraštruktúr v šiestich západných demokraciách]. *Policy & Internet*, 12(1), 20 – 45.

Heikkilä, R., Leguina, A., & Purhonen, S. (2022). The stratification of media usage in Finland, 2007–2018: Signs of socio-political polarization? [Stratifikácia používania médií vo Fínsku v rokoch 2007 – 2018: Znaky sociálno-politickej polarizácie?]. *New Media & Society*, 24(5), 1 053 – 1 075.

Ihlebaek, K. A., & Nygaard, S. (2021). Right-wing alternative media in the Scandinavian political communication landscape [Pravicové alternatívne médiá v škandinávskom politickom komunikačnom priestore]. In E. Skogerbø, Ø. Ihlen, N. Nørgaard Kristensen, & L. Nord (Eds.), *Power, Communication, and Politics in the Nordic Countries* [Moc, komunikácia a politika v severských krajinách] (str. 263 – 282). Nordicom.
<https://doi.org/10.48335/9789188855299>

Krouwel, A., Kutiyiski, Y., Van Prooijen, J. W., Martinsson, J., & Markstedt, E. (2017). Does extreme political ideology predict conspiracy beliefs, economic evaluations and political trust? Evidence from Sweden [Predpovedá extrémna politická ideológia konšpiračné názory, ekonomické hodnotenia a politickú dôveru? Dôkazy zo Švédska]. *Journal of Social and Political Psychology*, 5(2), 435 – 462. <https://doi.org/10.5964/jspp.v5i2.745>

Kuchta, R. (2021). *Online Extremism in Slovakia: Actors, Topics, Platforms and Strategies* [Online extrémizmus na Slovensku: Aktéri, témy, platformy a stratégie]. Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Online-Extremism-in-Slovakia-Actors-Topics-Platforms-Strategies.pdf>

Le Gall, A. (2021). *Europe's Media in the Digital Decade – An Actional Plan to Support Recovery and Transformation in the News Media Sector* [Európske médiá v digitálnom desaťročí – Akčný plán na podporu obnovy a transformácie v sektore spravodajských médií]. Research for CULT Committee, European Parliament.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU\(2021\)690873_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU(2021)690873_EN.pdf)

Lee, T. T. (2010). Why they don't trust the media: An examination of factors predicting trust [Prečo nedôverujú médiám: Preskúmanie faktorov predpovedajúcich dôveru]. *American Behavioral Scientist*, 54(1), 8 – 21.

McNeil-Willson, R., Gerrand, V., Scrinzi, F., & Triandafyllidou, A. (2019). *Polarisation, Violent Extremism and Resilience in Europe today: An Analytical Framework* [Polarizácia, násilný extrémizmus a odolnosť v súčasnej Európe: Analytický rámec] [Technická správa]. The BRaVE Project. <http://hdl.handle.net/1814/65664>

Mitchell, A., Simmons, K., Matsa, K. E., Silver, L., Shearer, E., Johnson, C., ... & Taylor, K. (2018, 14. máj). *In Western Europe, public attitudes toward news media more divided by populist views than left-right ideology* [V západnej Európe postoje verejnosti k spravodajským médiám viac rozdeľujú populistické názory ako ľavicovo-pravicová ideológia]. Pew Research

Center. <https://www.pewresearch.org/journalism/2018/05/14/in-western-europe-public-attitudes-toward-news-media-more-divided-by-populist-views-than-left-right-ideology/>

Mullainathan, S., & Shleifer, A. (2005). The market for news [Trh so správami]. *American Economic Review*, 95(4), 1 031 – 1 053.

Müller, P., Schemer, C., Wettstein, M., Schulz, A., Wirz, D. S., Engesser, S., & Wirth, W. (2017). The polarizing impact of news coverage on populist attitudes in the public: Evidence from a panel study in four European democracies [Polarizačný vplyv spravodajstva na populistické postoje verejnosti: Dôkazy z panelovej štúdie v štyroch európskych demokraciách]. *Journal of Communication*, 67(6), 968 – 992.

Newman, N. (2018, 14. jún). “They tell the truth I like” – Partisan and Alternative News Sites in Europe [„Hovorí pravdu, ktorá sa mi páči“ – zaujaté a alternatívne spravodajské stránky v Európe], European Journal Observatory. <https://en.ejo.ch/research/they-tell-the-truth-i-like-partisan-and-alternative-news-sites-in-europe>

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A. & Nielsen, R. K. (2019). *Reuters Institute Digital News Report 2019* [Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute z roku 2019] (8. vydanie). Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-06/DNR_2019_FINAL_0.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D. A. & Nielsen, R. K. (2018). *Reuters Institute Digital News Report 2018* [Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute z roku 2018] (7. vydanie). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf>

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, K. & Nielsen, R. K. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022* [Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute z roku 2022] (11. vydanie) Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Schultz, A., Andi, S., Robertson, C. T., & Nielsen, R. K. (2021). *Reuters Institute Digital News Report 2021* [Správa o digitálnom spravodajstve inštitútu Reuters Institute z roku 2021] (10. vydanie). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>.

Nicholls, T., Shabbir, N., & Nielsen, R. K. (2016). *Digital News Project 2016* [Projekt digitálneho spravodajstva z roku 2016] [Správa]. Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Digital-Born_News_Media_in_Europe.pdf

Origo. (2012, 4. júl). Szorosra zárt ajtón dörömböl Washingtonban a kormány [Vláda vo Washingtone klope na dvere]. *Origo*. <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviseloktol-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezesere.html>

Radicalisation Awareness Network. (2019). *Far-right extremism. A practical introduction* [Krajne pravicový extrémizmus. Praktický úvod] [Faktografická príručka]. RAN Centre of Excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/dbf80750-0472-4a11-86a6-93ac7c34e568_en?filename=ran_fre_factbook_20191205_en.pdf

Radicalisation Awareness Network. (2020). *The Impact of Conspiracy Narratives on Violent RWE and LWE Narratives* [Vplyv konšpiračných naratívov na násilné naratívy RWE a LWE] [Dokument so závermi]. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-01/ran_c-n_concl_pap_impact_consp_narr_on_vrwe_vlwe_24-25_112021_en.pdf

Rákay, F. (2008, 15. august). About the Kuruc.info news portal [Informácie o spravodajskom portáli Kuruc.info]. *Kuruc.info*. <https://kuruc.info/r/40/27066/>

- Schofield, H. (2014, 21. október). The channel that's spiced up French TV [Kanál, ktorý spestril francúzsku televíziu]. *BBC News*. <https://www.bbc.co.uk/news/magazine-29709436>
- Schraer, R. (2021, 27. november). Covid: Conspiracy and untruths drive Europe's Covid protests [Covid: Konšpirácie a nepravdy podnecujú európske protesty proti ochoreniu Covid]. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/59390968>
- Taylor, S. D. (2019). The decline of local news and its effect on polarization [Úpadok miestneho spravodajstva a jeho vplyv na polarizáciu]. *Governance: The Political Science Journal at UNLV*, 6(2), 2.
- Thurman, N., & Fletcher, R. (2019). Has digital distribution rejuvenated readership? Revisiting the age demographics of newspaper consumption [Omladila digitálna distribúcia čitateľov? Preskúmanie vekových demografických ukazovateľov spotreby novín]. *Journalism Studies*, 20(4), 542 – 562.
- Wettstein, M., Esser, F., Schulz, A., Wirz, D. S., & Wirth, W. (2018). News media as gatekeepers, critics, and initiators of populist communication: How journalists in ten countries deal with the populist challenge [Spravodajské médiá ako strážcovia, kritici a iniciátori populistického komunikácie: Ako sa novinári v desiatich krajinách vyrovnávajú s populistickou výzvou]. *The International Journal of Press/Politics*, 23(4), 476 – 495.
- Wojcieszak, M., de Leeuw, S., Menchen-Trevino, E., Lee, S., Huang-Isherwood, K. M., & Weeks, B. (2021). No polarization from partisan news: Over-time evidence from trace data [Žiadna polarizácia zo zaujatých správ: Dôkazy v priebehu času zo stopových údajov]. *The International Journal of Press/Politics*, 1, 26. <https://doi.org/10.1177/19401612211047194>
- Wouterse, L., & Gssime, Y. (2020). *Local Communications for Returning FTFs* [Miestna komunikácia pre vracajúcich sa zahraničných teroristických bojovníkov] [Dokument so závermi]. Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-07/ran_local_conclusions_communication_26-25_5_2020_en.pdf
- Zelizer, B. (2009). Journalism and the Academy [Žurnalistika a akadémia]. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The Handbook of Journalism Studies* [Príručka žurnalistických štúdií] (str. 51 – 63). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203877685>

VYHLADÁVANIE INFORMÁCIÍ O EÚ

Online

Informácie o Európskej únii vo všetkých oficiálnych jazykoch EÚ sú dostupné na webovej stránke Európa na adrese: https://europa.eu/european-union/index_en

Publikácie EÚ

Bezplatné aj spoplatnené publikácie EÚ si môžete prevziať na adrese: <https://op.europa.eu/en/publications>. Väčší počet kópií bezplatných publikácií môžete získať kontaktovaním informačnej siete Europe Direct alebo vášho miestneho informačného centra (pozrite si https://europa.eu/european-union/contact_en).

Právne predpisy EÚ a súvisiace dokumenty

Prístup k právnym informáciám z EÚ vrátane všetkých právnych predpisov EÚ od roku 1952 vo všetkých oficiálnych jazykových verziách nájdete na webovej lokalite EUR-Lex na adrese: <http://eur-lex.europa.eu>

Otvorené dáta z EÚ

Portál pre otvorené dáta EÚ (<http://data.europa.eu/euodp/en>) poskytuje prístup k súborom dát z EÚ. Tieto dáta si môžete bezplatne prevziať a ďalej ich používať na komerčné aj nekomerčné účely.

Radicalisation Awareness Network

RANI

Practitioners

Publications Office
of the European Union